کوشتنی ژنان
به بیانووی شەرەف وئابڕوو
لەنێوان
نەریتی کۆمەڵایەتی وشەریعەتی
ئیسلامیدا

مەلا ئیدریس ژاڵەیی

کوردستان ٢٠٠٨

کوردستان ٢٠٠٨

www.zanayan.org

کوشتنی ژنان بەبیانوی شەرەف و ئابڕوو

ناسنامەی کتێب :

ناوی کتێب : کوشتنی ژنان به بیانووی شەرەفو ئابڕوو

نووسینی : مەلا ئیدریس ژاڵەیی

تایپ : باوکی ژیار

دیزاین : ئاسۆ وەهاب

دیزاینی بەرگ :

چاپی یەکەم : ٢٠٠٨

تیراژ :

چاپخانەی :

ژمارەی سپاردن (١١٩١) وەزارەتی رۆشنبیری پێدراوە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

پێشەکی

سوپاس و ستایش بۆخودای پەروەردگار، سڵاوات و ڕەحمەتی بێ پایان لە سەر گیانی پاکی پیرۆزی پێغەمبەرﷺ بێت، هەروەها لەسەر خانەوادەو شوێنکەوتوانی هەتا ڕۆژی دوایی، پەروەردگارم شایەتی دەدەم کەتەنها تۆ شایانی پەرستنی، تاك و تەنهاو بێ هاوەڵی، یاسابڕیاردان و فەرمان دەرکردن تەنها شایانی خۆتە، وەشایەتی دەدەم کە پێشەوامان محمد (ﷺ) نێرراوی تۆیە بۆ سەر ئێمە بە پەیامی ئیسلامی پیرۆزەوە کەلە سایەی ئەم ئاینە پیرۆزەوە مرۆڤایەتی لە سەرگەردانی و نەفامی ڕزگار دەبێت و دەگاتە ئاسودەیی هەمیشەیی و بەختیاری ڕاستەقینە .

پەروەردگارم شاهید بە ئەم چەند دێرەم بۆ ڕەزامەندی تۆ نووسیوە دەسا تۆش بە بەزەیی خۆت لێم قەبوڵ بفەرموو بە

www.zanayan.org

پیت و بەرهەمداری بکەو بیخەرە سەر تەرازوی خێرو چاکەکانم ولەڕۆژی دوایی بەکەڵکم بێت ئەو ڕۆژەی کە ﴿ يَوْمَ لاَ يَنفَعُ مَالٌ وَلاَ بَنُونَ ﴾ . خوێنەری بەڕێز ماوەیەکە خولیای پشکنین وگەڕانم بەشوێن ئەو ئایات وفەرمودانەی کەخوێندنەوەی جیاوازیان بۆکراوەو هەروەها ئەو تەفسیرو تەئویل و ڕاو ئیجتیهادانەی کەلەکتێبە شەرعیەکاندا هەیە، ئەم نووسینە موتەوازیعەی پێشکەشتی دەکەم بەرهەمی ئەو گەڕان و پشکنینانەیە، خوا یار بێت زنجیرە نووسینێکم بە دەستەوەیە بە مەبەستی هەڵهێنجانی ئەوخوێندنەوە و لێکدانەوە جیاوازانەی بۆ دەقەپیرۆزەکان کراوە سەبارەت بەجێبەجێکردنی حوکمە شەرعیەکان، هەڵبەتە مەبەستم ئەوە نیە بڵێم ئەم ڕیتمەی ەن گرتوومەبەر شتێکی تازەیەو تا ئێستا کەس پەیی پێ نەبردووە بەپێچەوانەوە من ڕا و بۆچونی زانا گەورەکانی ئیسلامم کردووە بەبنەڕەت بۆ ئەم نووسینە، بەڵام ئەم جۆرە خوێندنەوانە هیچ نەبێت جیاوازە لە خوێندنەوەی باوی ناو

مەیدانە جەماوەرییە ئاینیەکەی ئەمڕۆ، ڕاستیت پێبڵێم ئەوەی کە هانیدام بۆ هەڵبژاردنی ئەم بابەتەو کردنی بەبەشی یەکەم لەم زنجیرە باسە دوو خاڵە، یەکەمیان:وەکو کوردێکی موسڵمان و مامۆستایەکی ئاینی بەئەرکی سەرشانمی دەزانم پارێزگاری لە ئاینەکەم بکەم لە بەرامبەر ئەو کەسانەی کەتۆمەتی ناعەداڵەتی و ستەم کاری دەدەنە پاڵ بەتایبەتی لە حوکم و یاساکانی سەبارەت بە ژناندا .

دووەم :هەست بەلێپرسراوێتی کردن بەوەی کە پێویستە هەڵوێستم هەبێت بەرامبەر ئەو هەموو ناعەداڵەتییەی بەبیانوی ئاین بەرامبەر بەژنان دەکرێت، واتەخەمخۆری بۆ توێژی ژنان هانیداوم ئەم ڕاستییە ئاشکرا بکەم، خوێنەری بەڕێز من لەم نوسینەدا بە جیاواز لە برا نوسەرەکانی تر باسی ئەوەم نەکردووە کە ژن لە شارستانیە کۆنەکاندا چۆن بووە و پاشان لەسایەی ئیسلامدا چۆن مافەکانیان دابین کراوە، یان شاهیدی پیاو لەگەڵ ژن بۆچی جیاوازە و بەشەمیراتی نێرینە بۆچی لەمێینە زیاترە و فرەژنی بۆچی

www.zanayan.org

ڕێگەی پێدراوەو بەچی مەرجێك دروستە، یان تەئكید کردنەوە لەسەر ئەوەی کە لەقورئاندا مافەکانی ژن دیاری کراوەو بەم شێوەیەو بەو شێوەیە ڕێزی لێگیراوە، خواپاداشتی ئەوان بداتەوە کەبەتێروتەسەلی باسیانکردووەوهەقی خۆیان پێداوە ، پێویست بەوەناکات ئیشارەتی پێ بدەمەوە ، گرنگی نوسینەکەی من لەوەدایە کردنەوەی گرێکوێرەکەیە بە ئاقارێکی تردا،(ئیشکالیەتی خوێندنەوەی موسڵمانان بۆ ژن، یان سەیر کردنی ژن بەچاویلکەی عورف وعاداتی کۆمەڵایەتی بەدەر لە ئیسلامی ڕاستەقینە، لای هەمووان ئاشکرایە ئەمڕۆ ئیشکالێکمان هەیە ئەویش بەتەقلید خوێندنەوەی ئیسلامە(لەلایەن جەماوەرەوە) ، واتە دەقبەستن و نەبونی خوێندنەوەی جیاواز، هەروەك لە سەرەتاوە ئاماژەم پێدا ئەم نوسینە ڕەخنەیە لەو خوێندنەوە باوە، قبوڵکردنی ڕەخنەش نیشانەی فراوانبینی وزیندویەتی ونەترسانە، چونکە بێ گومان هەر بەرنامەو ئاینێك قەبوڵی ڕەخنە نەکات ئەوە نیشانەی ئەوەیە

که قرپۆکەو زوولەناو دەچێت، ئاینەکەشمان ئەگەر وا بووایە بەم پرشنگدارییەی نەدەگەیشتە ئەمڕۆ،

مەبەستم لەم ووتانە ڕەخنەگرتنە لەو خوێندنەوانەی کەبۆ دەقە پیرۆزەکانی قورئان و سونەت کراون ، گومانی تێدانیە یەکێك لە هۆکارەکانی بەزیندوو مانەوەی ئەم ئاینە ئەوەیە کەلەهەموو سەردەم و شوێنە جیاوازەکاندا بە گوێرەی ئەو سەردەم و شوێنە خوێندنەوەی گونجاوی بۆ کراوەو خوێندنەوە نەگونجاوەکان کەبەکەڵکی ئەو سەردەم‌وشوێنە نەهاتوون ڕەتکراونەتەوە، ئەمەش ڕۆح‌وکاکڵەی ئاینە پیرۆزەکەمانە، چونکە ئیسلام بۆ ئاسانکاری‌وخزمەت کردن‌وبەبەهەشت کردنی ژیانی دونیا هاتووە، قورئان دەفەرموێت:-

*﴿ ... هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ ... ﴾الحج ٧٨ .

کوشتنی ژنان بەبیانوی شەرەف و ئابڕوو

*﴿... مَا يُرِيدُ اللّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُم مِّنْ حَرَجٍ ..﴾المائدة٦،

*﴿...يُرِيدُ اللّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلاَ يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ ...﴾البقرة١٨٥ .

*﴿يُرِيدُ اللّهُ أَن يُخَفِّفَ عَنكُمْ وَخُلِقَ الإِنسَانُ ضَعِيفاً ﴾النساء٢٨ .

ئەمانەش چەپکێکن لە فەرمودەکانی پێغەمبەرمانﷺ کە دیسان تەئکید لەسەر ئەم ڕاستیە دەکەنەوە:-

-{یسروا ولا تعسروا وبشروا ولا تنفروا } .

-{انما بعثتم میسرین،ولم تبعثوا معسرین } .

-{انما بعثت بحنيفية سمحة} .

ئەوە قورئانی پیرۆز کۆتا دەستور بۆ ژیانی مرۆڤایەتی هەتاکو قیامەت، بانگمان دەکات بۆ ئاسانکاری و گونجاندن و ڕێکخستن، ئەوەش هیدایەت‌وڕێنمونی پێغەمبەرەکەمان ﷺ کەلە هەموو کارێك ئاسانەکەیانی هەڵبژاردووە، بارسوك‌وموژدەبەخش بووە،مامۆستا وپێشەوامانە، گومانی تێدا نیە ئەوەی وانەبێت ئەوا لە سونەت‌و ڕێبازی

www.zanayan.org

خۆشەویستمان وەرچەرخاوە چونکە فەرمویەتی{هذا سنتی ومن رغب عن سنتی فلیس منی}واتە:ئەمە ڕێگەوڕێبازی منە هەرکەس لێی لابدات لە نەتەوەی من نیە .

سابەڵکوو ئەمە خوایە توێژەرو زاناو خاوەن فیکر و قەڵەمە بەبڕشتەکان لایەك لەم بوارە بکەنەوەو هەوڵی جددی بۆ بخەنە گەڕو چاوودڵمان بەبەرهەمی ڕەسەنوهاوچەرخ ڕووناك بێتەوە ...لە پایاندا خوێنەری بەڕێز، تەنها کتێبەکەی پەروەردگار هەڵەی تێدانیە، زانای بلیمەتوهەڵکەوتوو پێشەوا شافیعی کاتێك کتێبی بەناوبانگی (الرسالة)ی نوسی داوای کرد لەیەکێك لە قوتابییەکانی بۆی بخوێنێتەوە بۆ ئەوەی هەڵەچنی بکات، پەنجا جار بۆی دەخوێننەوە هەموو جارێك لەو جارانە کۆمەڵێك هەڵەو ناتەواوی لە کتێبەکە دەدۆزێتەوەو ڕاستی دەکاتەوە، لەخوێندنەوەی پەنجا ویەکەمین جاردا دەفەرمویت ئیتر بەسە مەیخوێنەوە تەنها کتێبەکەی پەروەردگار﴿القرآن﴾ تەواو و بێ هەڵەیە .

خوێنەری بەڕێز..

لەپاش خوێندنەوەی ئەم چەندلاپەڕەیە ڕەخنەوپێشنیارەکانت بەم ڕێگایانەی خوارەوە ڕەوانە بکە منیش دەیخەمە سەر چاوانم

ژمارە تەلەفۆن : ئاسیا سێل – ٠٧٧٠١٥١٠٩٤٢
ئیمێل : adreszhaliy@yahoo.com

مەلا ئیدریس ژاڵەیی

بەکالۆریۆس لە زانستە ئیسلامیەکان-پێش نوێژو وتارخوێن
لەکەلار

www.zanayan.org

وتەیەکی پێویست

ئەم نوسینە لەکۆتایی ساڵی ٢٠٠٥نوسراوە، سەرەتا بەزنجیرە ووتارێك بۆ ڕۆژنامە نوسراوە، پاشان لەم دووایییەدا چەند برادەرێك داوایان لێکردم بیکەم بەکتێبێك، منیش پاش چاوپێداخشانەوەو دووبارە داڕشتنەوەی بەشێوەیەك کەبۆ کتێب دەستبدات ئامادەم کردەوە، شایانی باسە پێش ئەوەی من ئەم کارەبکەم و کتێبەکە بەچاپ بگەیەنم ، ئەوەندەی من چاوم پێی کەوتبێت دووکتێبی تر"کوردی" بەهەمان مەبەست بڵاوبوویەوە یەکێکیان لە نوسینی مامۆستا: د.محمدگەزنەیی، بەناوی "کوشتنی ژنان بەهەنجەتی شەرەف و ناموس نیشانەی بێ دەسەلاَتیە"، ئەوی تریان لە نوسینی مامۆستا عمر عبدالعزیز بەناونیشانی "کوشتنی ژنان بەبیانوی عار و ئابڕوو شتنەوە" خوا پاداشتیان بداتەوە ونمونەیان زۆربکات بڕێکی باش لەکەلێنەکەیان پڕ کردۆتەوە، بەڵام منیش تازە کارەکەم بەرێخستبوو، سەرەڕای

ئەوەش کەبەبۆچونی خۆم نوسینەکەی من تەرحێکی جیاوازە و خوا یاربێت درێژەی دەبێت لە ڕووی ترەوە، بۆیە بڕیارم دا ئەم بەرهەمە پێشکەش بکەم، ئەوەش پێویستە بوترێت لە داڕشتنەوەو کەم و زیاد کردنەکەدا سودم لەهەردوو کتێبی ناوبراو وەرگرتووە خوا نمونەیان زۆر کات .

www.zanayan.org

بەشی یەکەم

لەدەروازەوە

لەدەروازەوە

چەند ووشەیەك لە وەسفی ژندا

ژن ئەو ڕەگەزەیە کە خوای گەورە کردوویەتی بە هەوێنی ژیان، ئەو مرۆڤەیە کە پیاو بەبێ ئەو بوونی نیە، ئەو فریشتەیەیە کە هێماو سومبوڵی ئاسودەیی و پاکی و لێبوردەییە، مەلا محمدی جەلیزادە جوانی گووتووە کەلەدێڕە شیعرێکیدا دەڵێت:

ژن زینەتی دونیانە، ئەمانەتی خودانە
حەبیبی موستەفانە، قەلاًتن لەبۆمێردان

www.zanayan.org

کەواتە ژن، ئەگەر زینەتی دونیا بێت و ئامانەتی خوای گەورە بێت لەسەر زەویدا و خۆشەویستی پێغەمبەری خوا بن ﷺ کە بەڕێزترین و خۆشەویستترین کەسە لەلای خودا، ئیتر چۆن دەبێت بەبیانوی ئاینی خواوە ستەمی لێبکرێت و ماف و ئازادییەکانی بە ژێر پێوە بکرێت، ژن هیچی لە پیاو کەمتر نیە بەڵکو بە پێچەوانەوە لە زۆربەی بوارەکاندا دەوری ژن چالاك و کاریگەرترە، ژن بۆ خزمەتکاری پیاو دروست نەکراوە، ئەویش مرۆڤێکە ئازاد و سەربەخۆ وەکو پیاو،مەلای گەورە لەدێرە شیعرێکی تردا دەڵێت :

ژنیش وەك موزەکەرە، عەینەن ئەویش بەشەرە

چاولادانی لەسەرە، هەردوو لەیەك حوکمدان

(ژن لەبیری مەلایەکی کورد پەروەردا–مەلا ادریس ژاڵەیی–گۆڤاری گیرفان،ژمارە–١٠–ساڵی ٢٠٠٨)

ئەوەی بۆ پیاو ڕەوا بێت بۆ ژنیش بە هەمان شێوە ڕەوایە، ئەگەر ڕەوا بێت بۆ پیاو دەربچێتە دەرەوە و کاربکات،

فەرمانبەر بێت، کاربەدەست بێت، خاوەن کارگەو سەرمایەدار بێت، بۆ ژنیش بە هەمان شێوە ڕەوایە، بەڵام بەداخەوە ئەو ناهەقیە گەورەیەی کە پیاو لەبەرامبەر ژندا کردوویەتی درێوترین و سامدارترین تاوانە کە لە مێژوی بونەوەردا کراوە، تەماشای مێژوو بکە هەر لە زیندە بەچاڵ کردن وسوتاندن و بەخۆڵەمێش کردنی هەتاکو بەکۆیلە کردن وحسابی مرۆڤ بۆ نەکردن وبەشمەك کردن و ئازاردانی بە هەمو شێوەیەك بەڵگەن لەسەر ئەم ڕاستییە، هەڵوێست نەبون و بێ دەنگ بوون لە بەرامبەر درێژەپێدانی ئەم ناهەقیانە خۆی لە خۆیدا گەورەترین بێویژدانیە، هەق وایە ئێمەش ئەمڕۆ بۆ ئاسودە بوونی ویژدانمان پێ لە هەندێ لە تاوانەکانمان بنێین کە لە بەرامبەری ئەواندا ئەنجاممان داون، داوای لێ خۆشبون لە خودا بکەین و داوای لێ بوردن لە ئەمانیش بکەین لەبەرامبەر بێ دادیەکانی وەکو لە بێشکەدا مارەبڕین و بە زۆر و بە بێ دڵخواز بەشودان و ژن بە ژن کردن "شیغار" و خوێن بایی پێکردنیان، هەروەها ڕێگە لێگرتنیان

www.zanayan.org

لە خوێندن و قوتابخانە، بێ بەش کردنیان لە میرات و سامان، کوشتن و خوێن ڕشتنیان بە بیانوی شەرەف، ڕێگە گرتن لە شووکردنیان بە بیانوی هاوشان نەبون کە سەرەنجام سەری سپیان هۆنیوەتەوە و پیر بوون و بە زەلیلی مردون و لەزەتیان لە ژیان و ماڵ و منداڵیان نەچەشتووە ، ئەمانە مشتێکن لەخەرواری ئەو ستەمونارەواییانە، ئەوەی ڕاستی بێت ئەوەی زیاتر مەبەستمە لێرەدا بیڵێم ئەوەیە کەسەرچاوەی ئەم ستەم ونارەواییانە ئاینی پیرۆزی ئیسلام نەبووە بەڵکو کولتوری رزیو و داتەپیوی چاخ و سەردەمە دووا کەوتووەکانە کە ئەم ستەموبێ وویژدانیانەی لەسەر بینا کراوە، پێویستە بزانین دەقی پیرۆز وسابیتی ئیسلام تەنها قورئانی پیرۆز و فەرموودەکانی پێغەمبەرە(ﷺ) و لەمە بگەڕێتەوە خەرمانێکی کەڵەکە بووە لە مێژوو و بیروبۆچونی مرۆڤەکان، بێگومان لەم ڕووەشەوە جیاوازی نێوان ئەم دەقە پیرۆزانەو مێژووی ژیانی موسڵمانان لە سەردەمە جۆراوجۆرەکاندا ئاسمان و ڕێسمانە، کەواتە دەتوانین ڕەخنە

بگرین و شەن و کەوێکی ئەو مێژووە بکەین، چونکە تەنها دەقی قورئان و فەرمودەی پێغەمبەر (ﷺ) ڕەخنەی لێ ناگیرێت و لەم دوو سەرچاوە بنەڕەتیە بگەڕێتەوە هەموو کایەکان شایانی ڕەتکردنەوە و ڕەخنە لێگرتنە، ئەمە لەلایەکەوە، لەلایەکی ترەوە زۆرێك لە ئایەتەکانی قورئانی پیرۆز و فەرمودەکانی پێغەمبەر (ﷺ) خوێندنەوە و تەفسیر و تەئویلی زیاتر هەڵدەگرن، ئەم خوێندنەوانەش لە سەردەمێکەوە بۆ سەردەمێکی تر قابیل بە گۆڕانکارین، کەسیش بەوە کافر نابێت و لە دین دەرناچێت کە خوێندنەوە و تێڕوانینی جیاوازی هەبێت لە بەرامبەر تێڕوانین و خوێندنەوەی کەسانی تر بۆ حوکمێکی شەرعی، بۆ نموونە زانیاری دەربارەی هۆکاری دابەزینی ئایەتەکانی قورئانی پیرۆز "اسباب النزول" یەکێکە لە کۆڵەکە بنەڕەتیەکانی تەفسیر و لێکدانەوەی قورئان، ئەم زانستە باس لەوە دەکات کە ئایەتەکانی قورئان و هەروەها فەرمودەکانی پێغەمبەریش (ﷺ) بە هەمان شێوە هەریەکەیان بە موناسەبەت و

www.zanayan.org

هۆکارێکەوە دابەزیون وفەرمایشت کراون، واتە ڕووداوێك ڕوویداوە یان هۆکارێك هەبووە یان باو بووە و سەرەنجام قورئانی پیرۆز یان فەرمودەی پێغەمبەر (ﷺ) لە بارەیەوە هاتوون و چارەسەریان کردووە و حوکمێکیان لە بارەیەوە داوە، کەواتە سەرچاوەی سەرەکی ئیسلام کە قورئانی پیرۆز و فەرمودەکانی پێغەمبەرە (ﷺ) لەبارودۆخێکدا پەیوەست بوون بە واقیع و سەردەم و ژینگەیەك کە ڕووداوگەلێك تێیدا ڕوویداوە یان کێشەیەك هەبووەو ئەم دەقە پیرۆزانە قسەیان لەسەر کردووە و چارەسەریان کردووە، ئەمەش زیاتر ئەو ڕایە دەسەلمێنێت کە پێویستە خوێندنەوە و لێکدانەوەی تر بکرێت بۆ دەقە شەرعیە پیرۆزەکان کە لەگەڵ ئەم شوێن و سەردەمەدا بگونجێت، خوێنەری بەڕێز ئەم چەند دێرە دەخەمە پێش چاوت بەئومێدی ئەوەی بەشداریکردنێك بێت لەم بوارەدا و ببێتە هۆکارێك بۆ شڵەقاندنی ئەم گۆمە مەنگە و دروستکردنی دەرفەتێك بۆ بەرهەم هێنانی ئیجتیهاد و بۆچونێکی گونجاو بەم سەردەم و کات و شوێنە.

www.zanayan.org

چەند مافێك لە مافەکانی ژنان

جێگەی خۆیەتی لێرەدا بەکورتی ئاماژە بەکۆمەڵە مافێکی سەرەتایی ژنان بکەم کەڕەنگە زۆرێك لەمەینەتی و توندوتیژیەکان کە دژ بەژنان ئەنجام دەدرێت لەنەزانی و جاهیل بوون بەم مافانە سەرچاوەی گرتبێت، لەو مافانەش :

* مافی ئافرەت لە داکۆکی کردن لەمافەکانی خۆی :

کەس ناتوانێت دەنگی کەس کپ بکات چونکە ئەوە دژی فیترەت و سروشتی مرۆڤایەتیە، هەروەها دژی ڕێنماییەکانی ئاینە، پێشەوا عومەر کوڕی خەتاب(﵁) دەفەرموێت : "متی استعبدتم الناس وقد ولدتهم امهاتهم احرارا"،

واتە: خەڵکی بەئازادی هاتونەتە دونیاوە مافی خۆشیانە بەئازادی بژین، سروشتوفیترەتی مرۆڤ ئازادانە دروست کراوەوژیانی ئازادیش پێی دەوترێت ژیان، مەبەستم لە یاخی بوون ئازاد بوونە لەهەڵبژاردندا، ڕازی نەبوون و مل نەدانە بە ستەم و ناڕەوایی و ماف خوراویی، لەسەردەمی پێغەمبەردا(ﷺ) لە کاتی دابەزینی وەحی ئاسماندا ژنان توانیویانە مومارەسەی ئەم مافەی خۆیان بکەن و ڕازی نەبن و بڵێن بۆ؟!! فەرموو سەیری ئەم فەرمودەیە بکە { قال رسول الله (ﷺ) یا معشر النساء تصدقن و أكثرن من الاستغفار فأني رأيتكن أكثر أهل النار، قلن و مالنا أكثر أهل النار؟ قال : تكثرن اللعنة و تكفرن العشير } .

واتە: پێغەمبەر(ﷺ) جارێکیان فەرمووی : ئەی کۆمەڵی ژنان خێر زۆر بکەن"ببەخشن"، زۆر داوای لێخشبون لە خودا بکەن چونکە دۆزەخم پیشاندرا زۆربەی خەڵکەکەی ئێوەبوون، ووتیان: بۆچی زۆربەی خەڵکەکەی ئێمەین!؟

پێغەمبەریش(ﷺ)هۆی ئەمەی بۆ ڕوونکردنەوە،(هەر کۆمەڵێك ئەو ڕەوشتانەیان هەبێت زۆرینەی خەڵکی دۆزەخن) .

ژنێکە لە مەجلیسی پێغەمبەردا(ﷺ) دەنگ هەڵدەبڕێت و پرسیار دەکات و دەڵێت بۆچی ئەی پێغەمبەری خوا ؟ ناڵێن ئەمە پێغەمبەری خوایە و نابێت کەس لە ڕوویدا سەر هەڵبڕێت و بێ دەنگ بێت و لەسەر مافەکانی خۆی بەدەنگ نەیەت، هەروەها نە خودی پێغەمبەر(ﷺ) نەهاوەڵەکانیشی(رضي الله عنه) کەسیان ناڕازی نەبوون بەم دەنگ هەڵبڕینەی ژنەکان، ئەمە نمونەیەکە لەچەندەها ڕووداوی تر کەلەسەردەمی پێغەمبەردا(ﷺ) ڕوویانداوە .

هەروەها لە پاش پچڕانی پەیوەندی ئاسمان و زەوی و نەمانی وەحی و وەفاتکردنی پێغەمبەر(ﷺ)، ژنان بەپشت بەستن بە قورئان و ژیاننامەی پێغەمبەر(ﷺ) مافی سروشتی یاخی بوون و مل نەدان و ناڕازی بوونیان بەکارهێناوە، لەسەردەمی خەلافەتی عومەری کوڕی خەتابدا (رضي الله عنه) ڕۆژێك عومەر لە ووتاری هەینی لە مزگەوتدا باسی کەمکردنەوەی

www.zanayan.org

مارەیی ژنان دەکات و دەیەوێت سنورێك بۆ مارەیی دابنێت، بڕێکی دیاری کراو دیاری دەکات، بەلآم ژنێك هەڵدەستێت ودەڵێت : ئەی عومەر بۆت نیە یەکلایەنە ئەم بڕیارە دەربکەیت، چونکە دژی بەرژەوەندی ژنانە هەروەها بۆ پاڵپشتی ڕایەکەی خۆی ئایەتێکی پیرۆز دەکات بە بەڵگە کەدەفەرموێت:{وَإِنْ أَرَدتُّمُ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَّكَانَ زَوْجٍ وَآتَيْتُمْ إِحْدَاهُنَّ قِنطَاراً فَلاَ تَأْخُذُواْ مِنْهُ شَيْئاً أَتَأْخُذُونَهُ بُهْتَاناً وَإِثْماً مُّبِيناً }النساء٢٠، عومەریش یەکسەر پاشگەز دەبێتەوە لە ڕایەکەی و ئیعتراف دەکات کە هەڵەی کردووەو دەڵێت هەموو کەسێك لە عومەر شارەزاترە، عومەر هەڵەی کرد و ئەو ژنە ڕاست دەکات .

بەپێی ڕێنماییەکانی ئاینی ئیسلام ژنان دەتوانن ڕازی نەبن بە یاسا و ڕێسایەك کە ماف و ئازادییەکانیان زەوت دەکات، من لێرەوە بەبێ دوودڵی و بەپشت بەستن بەبەڵگە ڕاست و ڕەوانەکان(قورئان وسونەت)، دەڵێم ئەی ژنی بەڕێز، کافر نابیت و کارێکی ناشەرعیت نەکردووە ئەگەر ڕازی نەبیت بەو

ستەم و چەوساندنەوەیەی کە بەرامبەرت دەکرێت، چونکە تۆ ئازادیت، پاشکۆ نیت، شێت نیت تاکو من لەجیاتی تۆ بڕیار بدەم، تۆ تەکلیف و ئەرکت لەسەر شانە، تۆش وەکو من مرۆڤیت، قازانج و زەرەرت خۆت باشتر دەیزانیت، بڕیار لەدەستی خۆتدایە، ڕازی مەبە من بەناوی دینەوە کۆیلەو دەست بەسەر و ژێر چەپۆکت کەم، کارێکت بەسەر بێنم ژیانی دونیات لێ بکەم بەدۆزەخ و وەهات لێبکەم پەنابەریتە بەرکارێك بەرەو دۆزەخ بتبات، دین ئەگەر دینی خوا بێت چۆن ڕێگەی چەوساندنەوەی مرۆڤەکان دەدات، چۆن دایکە گیان و خوشکی دڵسۆز و هاوسەری بەڕێز و ئازیز سوك و بێ نرخ دەکات، ئاینی ئیسلام ئەو ئاینە پیرۆزەیە کە پێغەمبەرەکەی (ﷺ) دەفەرموێت :{ ما أكرم النساء الا كريم و ما أهانهن الا لئيم}،

واتە:تەنها کەرامەتدار و بەڕێز ڕێزی ژن دەزانێت ئەوە بێ کەرامەت وبێ ڕێزە کە ڕێز و کەرامەتی ژن نازانێت .

هەروەها دەفەرموێت :

www.zanayan.org

*{أكمل المؤمنين ايمانا أحسنهم خلقا وخياركم خياركم لنسائهم } ، رواه الترمذي و قال حديث حسن الصحيح .

واتە:ئەو موسڵمانە بەتەواوەی باوەڕی بەخوا هەیە کە خووی جوانەو ڕەفتاری شیرین وپەسەندە، چاکترینیشتان ئەوانەن کە چاکترن بۆ خێزانەکانتان، واتە لەگەڵ (دایك،خوشك،هاوسەر،کچ،...) چاك و باشن، کەواتە ئەی ژنی بەڕێز دین و ئاینی تۆ ئەو دینەیە کە ڕێزت دەگرێت و مافەکانت ژێر پێ ناخات .

* مافی چوونەدەرەوە و بەشداری کردن

بەڵگەیەك نیە کە پێغەمبەر (ﷺ) قەدەغەی دەرچونی ژنانی کردبێت، بەپێچەوانەوە زۆربەی جار هانی داون لەسەر چونەدەرەوەی ماڵ، بۆنمونە نوێژ کە پایەیەکی گەورەیە لەپایەکانی ئیسلام بەجێهێنانی بە کۆمەڵ خێرەکەی زۆر زیاترە لە نوێژی تەنهایی، چونکە نوێژی جەماعەت لە

www.zanayan.org

مزگەوتدا وەکو زانایان دەڵێن "شیعار و دروشمی ئاشکرای ئیسلامە "، ئەمەش فەرموودەیەکە لەسەر خێری زۆری نوێژی بەکۆمەڵ هاتووە :

*{عن ابن عمر–رضي الله عنهما– ان رسول الله(ﷺ) قال: صلاة الجماعة أفضل من صلاة الفذ بسبع و عشرين درجة}متفق عليه،

واتە: پێغەمبەر(ﷺ)فەرموویەتی:نوێژی بەکۆمەڵ بیست وحەوت پلە گەورەترە لەنوێژی تەنها .

هەروەها پێغەمبەر(ﷺ) داوای کردووە ژنانیش لە بەجێهێنانی ئەم دروشمە بێ بەش نەبن و هاتوچۆی مزگەوت بکەن و نەهی کردووە لەوەی قەدەغە بکرێن لە نوێژکردن بەکۆمەڵ لە مزگەوت :

*{ قال رسول الله (ﷺ) :اذا استأذنكم نساؤكم الى المساجد فاذنوا لهن }، واتە: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی بە پیاوان: ڕێگر مەبن لە هاتووچۆی ژنەکانتان بۆ مزگەوت .

ڕوون و ئاشکراشە کە مزگەوت لەو سەردەمەدا شوێنی پەرستن وسیاسەت و ڕاوێژکاری و شوێنی پێشوازیکردنی

میوان و وەفدە بیانیەکان و ڕێکخستنی کاروباری سەربازی و زانکۆ و پێگەی فێرکردن و هۆڵی وەرزش و کۆڕ و مێزگردی ڕۆشنبیری و بوارەکانی تر بووە، خوێنەری بەڕێز لێرەدا لەبەر درێژ نەکردنەوەی نوسینەکە و پەیڕەو کردنی کورتبڕی بابەتەکە بەڵگەکانم لەسەر ئەنجامدانی ئەم چالاکیانە لە مزگەوتدا ولەسەردەمی پێغەمبەردا(ﷺ) بەدرێژی نەنوسیوەتەوە، هەموو دەزانین کاتی نوێژەکان لە پێنج نوێژ نزیکەی سیانیان شەوە و دەرچون و هاتووچۆ کردنەکە بەشەو بووە، کەواتە پێغەمبەر(ﷺ) ڕازی نیە ژنان قەدەغە بکرێن لەو بوارانە تەنانەت ئەگەر هاتوو کاتی ئەنجامدانیان بەشەویش بێت، مەبەستم ئەوەیەبڵێم ئێستا ئەو چالاکیانە لە کایەکانی تردا ئەنجام دەدرێن، بەڵکو لە مزگەوتدا تەنها نوێژەکان دەکرێت، ئەمەش بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کە پێغمبەر(ﷺ) دەرگای دانەخستووەوڕێگەی نەگرتووە لە ژنان کە هاوبەش و بەشدار بن لەهەموو بوارەکاندا، هەروەهاکۆمەڵێکی تر پەرستنی بەتێکەڵ هەیە وەکو حەج و

جیهاد"لەدووایی زیاتر باسیان دەکەم "هەروەها نوێژە بارانە، یان نوێژی جەژنەکان کە لە دەشت و دەرو شوێنە دوورەکاندا کراوە، (لەسەردەمی پێغەمبەردا(ﷺ) تەنها یەك جار نوێژی جەژن لە ناو شاردا کراوە ئەویش لەبەر باران بارین نەیانتوانی دەربچن) پێغەمبەر (ﷺ) داوای کردووە ئەو ژنانەش کە نوێژ ناکەن و لە حاڵی بێ نوێژی (العادە الشرعیە) دان بەشداری لە مەراسیمی دەرچوون بۆ نوێژی جەژنەکاندا بکەن، ئەمەش بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کە دەرچوونەکە تەنها بۆ نوێژ کردن نەبووە بەڵکو بۆ"ڕاهێنان وفێرکردنی ئومەتەکەی بووە" هەروەهابۆمومارەسەی کاربەهاوکاری و موشارەکە کردن بووە " .

لەلایەکی ترەوە بوونی دەنگی ژنان لە هەموو مەجلیس و کۆڕەکانی پێغەمبەردا(ﷺ) هەروەها لە مەجلیسی جێنیشینەکانیدا(رضي الله عنهم) بەڵگەیە لەسەر بەشداریکردنی بەردەوامی ژنان لەهەموو کایەو بوارە زیندووەکانی ژیاندا،

www.zanayan.org

دەبینیت جاری وا هەبووە لەو دانیشتنانەدا تەنانەت باسی کاری شەرعی نێوان پیاو و ژن کراوە و ژنیش دەنگی هەبووە و بەشداری کردووە، ژنانیش بەبێ شەرم کردن لەو جۆرە پرسیارانەیان ئاراستە کردووە زۆربەی جار لە خودی پێغەمبەریش(ﷺ)، ووتەی "لاحیاء فی الدین"یش هەرلەم جۆرە ڕووداوانەوە سەرچاوەی گرتووە .

*** حەج پایەیەکی تر لەپایەکانی ئیسلام:**

حەج پێنجەم پایەیە لە پایەکانی ئیسلام، چونکە پێغەمبەر(ﷺ) دەفەرموێت: {بنی الأسلام علی خمس، شهادة أن لااله الا الله و أن محمدا رسول الله، و اقام الصلاة، وایتاء الزکاة، وحج البیت، وصوم رمضان} رواه مسلم و البخاری، هەروەها پێغەمبەر(ﷺ) لەبارەی حەجەوە دەفەرموێت:

www.zanayan.org

{من ملك زادا و راحله تبلغه الی بیت الله الحرام، فلم یحج، فلا علیه ان یموت یهودیا او نصرانیا، وذلك ان الله تعالی یقول: ﴿ وَلِلّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلاً وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ الله غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ﴾ رواه ابن حبان و البیهقی.

واتە: پێغەمبەر(ﷺ) دەفەرموێت: هەرکەسێك توانای گەیشتن بەماڵی خودای هەبێت و حەج نەکات و لەسەر ئەو حاڵە بمرێت ئەوا ئارەزووی خۆیەتی لەسەر ئاینی جولەکە یان مەسیحی دەمرێت ، ئەمەش لەبەر ئەوەیە چونکە خوای گەورە دەفەرموێت:- ﴿ئەرکێکی خوا هەیە بەسەر هەموو خەڵکەوە کە پێویستە بەجێی بهێنن ئەویش حەجی ماڵی خوایە بەشەرتێك توانایان هەبێت وە هەرکەسێك باوەڕی بەحەج نەبێت ئەوا خوداش دەوڵەمەندوبەو باوەڕ نەبونە هیچ لە موڵکی بەرینی کەم نابێتەوە﴾ .

مەبەستی سەرەکی لە حەج کردن :

تێکەڵی بە مانای بەشداریکردن و هاوشان بوون لە بەجێ هێنانی ئەرك و فەرمان و بەدی هێنانی مافەكاندا لە مەراسیمی حەجدا زۆر بەجوانی ڕەنگ دەداتەوە، خۆی ڕۆح و كاكڵە و مەبەستی سەرەكی لە حەج بریتی یە لە پەرستنی خودا بە هاوبەشی و بینینی شوێنە پیرۆز و یادەوەرییە ئاینییە خۆشەكان و یەكتر ناسین و بەهرە گەیاندن بە یەكتر و یەكتر دوواندن و چارەسەركردنی كێشەكان و بەشداربوون لە شین و شایی یەكتریدا، ئەمەش بەبێ جیاوازی لە نێوان پیاو و ژن دا، هەرچەند لەسەردەمە مێژووییەكاندا هەوڵدراوە بەبیانوی ناشەرعی بوونی تێكەڵبونەوە شێوەوشێوازی حەجكردن بگۆڕرێت، بەلأم لەلایەن كۆمەڵێك لە زانایانەوە ڕێگە نەدراوە، لەبوخاریدا هاتووە {منع محمد بن هشام والی مكة طواف النساء مع الرجال ،فقال عطاء كیف تمنعهن وقد طاف نساء النبیﷺ □□ الرجال}، واتە: محمد كوڕی هشام كاربەدەستی شاری پیرۆزی مەككە بوو، ویستی تەوافی ژن

بەتێكەڵی لەگەڵ پیاو قەدەغە بكات، بەلأم زانای خواناسی ئەوسەردەمە " عطاء" ڕێگەی پێ نەدا فەرمووی:ئەی محمدی كوڕی هشام چۆن ئەمە دەكەیت لە كاتێكدا خێزانەكانی پێغەمبەر(ﷺ) لەگەڵ پیاواندا تەوافیان كردووە ، واتە ئەگەر جیاكردنەوە ڕێگە پێدراو بوایە ئەوا ژنەكانی پێغەمبەر لە پێشتر بوون بۆ ئەمە، چونكە لە قورئان دا دەفەرموێت:

*﴿يَا نِسَاء النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِّنَ النِّسَاء إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلاً مَّعْرُوفاً﴾الأحزاب٣٢، واتە:- ئەی ژنەكانی پێغەمبەرﷺ ئێوە وەك ژنانی تر نین، جا ئەگەر تەقواتان هەیە ئەوە قسەكانتان ئەوەندە بەنازو نەرم مەكەن بەجۆرێك ئەوانەی كەدڵیان نەخۆشە خەیاڵی خرابتان دەربارە بكەن، وەبەشێوەی جوان و دوور لە گومانەوە قسە بكەن.

هەروەها لە ئایەتێكی تردا دەفەرموێت : ﴿يَا نِسَاء النَّبِيِّ مَن يَأْتِ مِنكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ يُضَاعَفْ لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيراً﴾الأحزاب٣٠

www.zanayan.org

واتــە:– ئــەی خێزانــەکانی پێغەمبــەرﷺ هــەرکام لــەئێوە گوناهێکی گەورەی دیاری بکات ئەوە سزاکەی لە قیامەتدا دوو قاتە بەنسبەت گوناهی کەسانی ترەوە .

ئەگەر بەجێهێنانی فەریزەی حەج بەو شێوە یە گوناه وبێ شەرعی خوا بووایە پێغەمبەر(ﷺ)ڕێگەی نە دەدا و خێزانە بەڕێزەکانی پێغەمبەریش(رضي الله عنهن) کە دایکانی ئیماندارانن(رضي الله عنهن) لەدوای خۆشەویست نەیاندە کرد .

* لەسەردەمی پێغەمبەرداﷺ ژنان لەگەڵ پیاواندا بەشداری شەڕیان کردووە

پەیامی ئیسلام لەسەرەتادا لەناوچەیەکدا پرشنگی دایەوە کە یاسای تێدا نەبوو، هۆزوقەبیلە حوکمی دەکرد، هەموو کێشەوناکۆکیەکان بە شمشێر یەکلایی دەکرایەوە، بواری لێك حاڵی بوون و زمانی گفتوگۆ نەبوو، بۆیە هیچ جێگەی سەرسوڕمان نیە کە بەشێك لە تەمەنی پڕ فەڕوبەرەکەتی

پێغەمبەر(ﷺ) و مێژوو و مەودایەکی زۆر لە سەرەتاکانی پەیدابوونی ئیسلام پێك هاتووە لە جیهادوغەزەوات، ئەمەش کارێکی تاکە کەسی نیە بە پێك هێنانی لەشکر وڕێکخسنی سوپا دەکرێت، کارێکی جەماعیەو بەهاوکاری‌وهاوڕیزی دەکرێت، لەڕوو بەڕووبونەوەشدا تێکەڵی وتێك ڕژان و کوشتن‌وبرینە، لە سەردەمی پێغەمبەردا(ﷺ) ژنان لە زۆربەی شەڕەکاندا بەشدار بوون، بۆئەوەی نوسینەکە لەڕێبازی خۆی دەرنەچێت بەکورتی ئاماژە بەچەند فەرمودەیەك دەدەین :

* "عن انس(رضي الله عنه) قال:لما كان يوم احد انهزم الناس عن النبى(ﷺ) ولقد رأيت عائشه بنت أبى بكر وأم سليم (رضي الله عنهما) وأنهما لمشمرتان أرى خدم سوقهما تنقلان القرب على متنهما ثم تفرغانها فى أفواه القوم، ثم ترجعان فتملآنها، ثم تجيئان فتفرغانها فى أفواه القوم" رواه الشيخان .

واتــە:ئەنــەس(رضي الله عنه) دەفــەرموێت ڕۆژی ڕوداوەکــەی چــیای ئوحــود(غــەزای ئوحــود)، خەڵکەکــە لــەدەوری پێغەمبــەر(ﷺ) هەڵهاتن، عائیشەی کچی ئەبوبەکرو ئوموسولەیمم (رضي الله عنهما) دی

www.zanayan.org

زۆر زۆر خێراوبەدەست وبرد بوون بەکۆڵ بە کوندە ئاویان دەهێنا بۆ لەشکری موسڵمانان، قاچ وقولیان هەڵکردبوو، خرخاڵ و پاوانەکانیان لە قولە پێیاندا دیار بوو، بەهەڕاکردن دەهاتن و دەچوون لەناو کۆڕی شەڕەکەدا، لەناو جەرگەی شەڕەکەدا ئاوەکەیان دەگێڕا بەسەر جەنگاوەرەکاندا، بەهەنگڵی کوندەکان ئاوەکەیان دەکرد بەدەمی پیاوە غەزاکەرەکانەوە، هەر لەگەڵ کوندەوجەوەنەکان خاڵی دەبونەوە بەبێ وچان دیسانەوە بە قەڵەمباز و بەخێرایی دەگەڕانەوە پڕیان دەکردنەوە لە ئاو و دەهاتنەوە بۆ شەڕگاکە و ئاوەکەیان دەکردەوە بە دەمی پیاوەکانەوە، هەتا دووبارە خاڵی دەبونەووە، وە هەروەها . (التاج الجامع للأصول– وەرگێڕانی نوری فارس–ب٨ل٨٠)

* "وعنه قال: کان النبی (ﷺ) یغزو بأم سلیم و نسوة من الأنصار معه فیسقین الماء ویداوین الجرحی" رواه مسلم و أبوداود و الترمذی،

واتە: ئەنەس دیسان فەرمووی : جاران پێغەمبەر (ﷺ) ئوموسولەیم و چەند ژنێکی ئەنصاری تری لەگەڵ خۆیان دەبرد بۆ غەزا، ئیشیان ئەوە بوو ئاویان دەگێڕا و تیماری زامدارەکانیان دەکرد .

* "قالت أم عطیة(رضي الله عنها) غزوت مع النبی (ﷺ) سبع غزوات أخلفهم فی رحالهم فأصنع لهم الطعام و أداوی الجرحی و أقوم علی المرضی "رواه مسلم ،

واتە: ئوموعەتیە فەرمووی: من بۆ خۆم حەوت غەزام لەخزمەتی پێغەمبەردا (ﷺ) کردووە، لە بنەوبارگەکانیان دەمامەوە، نانم بۆ دروست دەکردن و تیماری زامدارەکانم دەکرد و سەرپەرشتی نەخۆشەکانم دەکرد .

*" قالت الربیع بنت معوذ (رضي الله عنها) کنا نغزو مع النبی (ﷺ) فنسقی القوم و نخدمهم و نرد الجرحی و القتلی الی المدینه" رواه بخاری ، واتە: ڕوبەیعی کچی موعەویز فەرمووی ئێمەی ژنان لەخزمەتی پێغەمبەردا (ﷺ) دەچوین بۆ غەزا ئاومان دە

www.zanayan.org

دا بەشـــەڕکەرە موســـڵمانەکان و خزمـــەتمان دەکـــردن و زامداروکوژراوەکانمان دەگواستەوە بۆ مەدینە .

خوێنەری بەڕێز ئەم فەرمودانە بەڵگەن لەسەر بەشداری ژنان لەگەڵ پیاوان لەم بوارەدا، هەروەك لەسەرەتاوە ئاماژەم پێدا لـەو سـەردەم و شـوێن و ژینگەیـەدا بـواری جـەنگ وجیهـاد یـەکێك بـووە لـە بـوارە گـرنگ و کاریگـەرەکان، چـی بـۆ وەرگرتنەوەی مافی خۆ و تۆڵە سەندنەوە لە کافران، چی بۆ چاوترسێن کردنی دوژمن و خراپەکاران، چی بۆ وە ستان لـە ڕووی هـۆزە جـەردەو تالأنـچی و بەربەریـەکان، چـی بـۆ تەبلیغ و گەیاندنی پەیامی پیرۆزی ئیسلام بە خەڵکی شوێنە دوورەکان .

بەڵام ئێستا بـەحوکمی گـۆڕانی ژیـان و جـۆری بیرکردنـەوە و پێشکەوتن لە هەموو بوارەکانی ژیان، زمـانی گفتوگۆو لێك تێگەیـشتن و کـاری مەدەنیانـە جێگـەی مەیـدانی جـەنگ و شمـشێربازی گرتۆتـەوە و پێویـستە ژنـان بەشـدار بـن و دانەبڕێن لە کاروان .

* فێربوونی زانیاری پێویستە لە سەر شانی موسڵمان

یەکێکی تر لە پێویستیەکانی سەرشانی موسڵمان (بەپیاو و ژنـەوە) فێربـونی زانیـاری و زانـستە، چـونکە پێغەمبـەر (ﷺ)دەفـەرموێت : {طلـب العلـم فریـضة علـی کـل مـسلم ومسلمة} الحدیث حسن لغیره وله طرق کثیرة .واتـە: هەوڵـدان بـۆ فێربونی زانست فەرزە لە سەر هەموو موسڵمانێك، عیلمیش بەشوێندا گەڕانی پێویستە، یـەکێك لـەزانا بـەڕێزەکان وتەیـەکی جوانی هەیە دەڵێت: عیلم نایـەت بـۆ لات پێویستە تـۆ بچیت بـۆ لای عیلم، ئەوەش فەرمودەیـەکی باوە کـەدەڵێت "[illegible]" من اقوال أنس بن مالك–كذا فی تنبیه الغافلین للسمرقندی .

واتە:بەشوێن زانستدا بڕۆن ئەگەر لە شوێنێکی زۆر دوریش بێـت، شـایانی باسـە لـە داخـوازی فێربـونی زانـستدا هـیچ جیاوازییەك لەنێوان پیاو و ژندا نیە، کەواتە ژنیش پێویستە

www.zanayan.org

بەشـوێن زانـستدا کـوڕ و زانکـۆ و شـارو وولاٚتـان بگـەڕێت، حاجی قادری کۆیی دەڵێت:

بۆچی فەرموویەتی نەبیی ئەمین:
" [illegible]"
نێرومێ لەم حە[illegible] فەرقی نی یە
گەرمەلا نەهیی فەرموو دینی نی یە

تۆ وەرە فێری فەن بە چیتە لەوە
گاورە جووە، یاخۆ هیندووە

(دیوانی حاجی قادری کۆیی–١٩٨٦)

لەفەرمودەیەکی تردا کە بوخاری گێراویەتەوە پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرموێت :{ان لله قد اذن لكن ان تخرجن لحاجتكن}، واتـە: ئـەی کۆمـەڵی ژنـان خـودا ڕێگـەی داوە دەربـچن لـەماڵ بۆجێبـەجێ کردنـی حاجـات و پێویـستیەکانتان، بەڵگـە

نەویستە کە ئەمڕۆ حاجات و پێویستیەکانی پیاو و ژن وەکو یـەکی لێهـاتووە، ژنـیش ئـەرکی کوتۆتـە سەرشـان، بێوەژنـە وئەرکی بەخێوکردنی منداڵی لە ئەستۆدایە، بازرگانەوماڵی هەیە، فێرخوازە وبۆ بەدەست هێنانی بڕوانامەکەی پێویستی بەسـەفەری زانـستی هەیـە، فەرمانبـەرە، مامۆسـتایە، یـان پزیـشکە، گـەل و وولاٚتەکـەی پێویـستیان بـە بـەهرەو زانیاریەکانی هەیە، دروست نیە دەرگا لەسەر خۆی داخات و بـەهرەوتواناکانی بـەکار نـەخات، هـەروەها ڕێـسایەکی شـەرعیش هەیـە دەفـەرموێت: "مـالایتم الواجـب الا بـە فهـو واجب" واتە ئەو کارەی کەواجبێك بەبێ ئەو جێبەجێ نابێت، ئـەوجۆرەکارەش هـەر واجبـە، ئەمـەش ئـەوە دەگەیـەنێت کـە دەرچون وگەڕان وهەوڵدان وئەوانی تـر هـەمویان واجبن لەسـەر شـانی موسـڵمان (بـەپیا و ژنـەوە)چـونکە بـەبێ ئەمانـە ئـەو واجبە بەجێ ناهێنرێت .

www.zanayan.org

مافەكانی ژن لەبواری هاوسەر گیریدا

*** ئایا كچ دەتوانێت بڕیارو داخوازی باوكی یان سەرپەرشتیارەكەی لە بەشودانیدا هەڵبوەشێنێتەوە ؟**

شایانی باسە لەم بوارەدا زانایان ڕاوبۆچونی جیاوازیان هەیە، هەندێكیان دەڵێن كچ بە ئارەزوی خۆی هاوسەری ژیانی هەڵدەبژێرێت وكەس ناتوانێت بەزۆر بیدات بەشوو ئەم فەرمودەیەشیان كردووە بەبەڵگە كە ئیبنوماجە گێڕاویەتەوە:-{ كچێك دێتە لای پێغەمبەر(ﷺ) ئاگاداری دەكات لەوەی كەباوكی دەیەوێت بەزۆربیدات بە كوڕەمامەكەی بۆ ئەوەی پێگەی بنەماڵەكەی پێ پتەو بكات، بەلاَم ئەم دڵی بە كوڕەكەوەنیە، پێغەمبەریشﷺ پێی فەرموو

بەدەستی خۆتە دەتوانیت شووی پێ نەكەیت، ئەمەش دەقی فەرمودەیەكی ترە كە بە هەمان مەبەست هاتووە :

*{عن ابن عباس (رضي الله عنه) : ان جارية بكراً أتت الرسولﷺ فذكرت ان اباها زوجها وهي كارهة فخيرها النبي (ﷺ) } .

واتە: كچێك هاتە خزمەتی پێغەمبەر(ﷺ) گلەیی لەباوكی كرد كەبەبێ خواستی خۆی دەیدات بەشوو، پێغەمبەریش (ﷺ) موخەیەری كرد، شووكردنی خستە سەر خواستی خۆی، ئەمەش بەڵگەیە لە سەر ئەوەی كە كچ موخەیەرە و شووكردنی لەدەستی خۆیدایە، هەروەها ئەو زانایانە دەڵێن ژن مافی ئەوەی هەیە كە خۆی بەبێ سەرپەرشتیار" باوك یان باپیرە یان هەر وەلیەكی تر" خۆی بەشووبدات، ئەگەر وەلیەكەش بەگوێرەی دڵی كچەكەی نەكردومانع بوو لەم كاتەدا كچەكە دەتوانێت بچێتە لای قاضی وخۆی مارەبكات لەو كەسەی كە خۆی خواستی هەیە شووی پێ بكات بەبێ پرس وڕەزامەندی سەرپەرشتیاریش، "چونكە بەرژەوەندی و ئارەزوومەندی كچەكە لەوەدایە كە شوو بەو كەسە بكات"

www.zanayan.org

هەندێکی تر دەڵێن ئەمە بۆ کاتێکە کە سەلمابوو سەرپەرشتیاری کچەکە عادل نیە و فاسیق و تاوانبارە، یان بەرژەوەندی خۆی و منداڵەکانی نازانێت، یان ڕق گرتوویەتی و دەیەوێت ئازاری کچەکەی بدات، ئەوەی ڕاستی بێت کۆمەڵێکی تر لەزانایان فەرموویانە بەشودانی کچ لەدەستی باوك دایە، واتە باوك هەقی هەیەکچەکەی بەبێ پرس و بەبێ ڕەزامەندی بەشوبدات، ئەگەر پێشی ناخۆشبێت، بەلام ئاشکرایە فتوای زانایان دەگۆڕێت بە گۆڕانی سەردەم و شوێنەکان، ئەمەش ڕێسایەکی بەناوبانگە کە دەفەرموێت:-

(وجوب تغير الفتوى بتغير الزمان والمكان والعرف والحال)،

واتە: ڕێسای ڕاست و باو لە شەریعەتی پیرۆزدا ئەوەیە کە ئیجتهاد و فتوای زانایان دەگۆڕێت بە گۆڕانی سەردەمە مێژوییەکان و شوێنە جوگرافییەکان و جۆری عورف و عاداتی خەڵکەکان و هەروەها ئەو حاڵ و بارودۆخەی کە فتواکەی تێدا دراوە، بێ گومان سەردەمی ئەو زانا بەڕێزانە کچان بێئاگابوون لە جیهانی دەرەوە تەنانەت لە دەرەوەی

ماڵی خۆیان، بەلام ئەمڕۆ کچان لە باوکیان خوێندەوارتروهۆشیارتروواعی ترن ، لەدەرەوە، لە زانکۆ، یان لە فەرمانگە کوڕەکەی بینیوەو لە باوکی باشتری دەناسێت، بەلای ئەو زانا بەڕێزانەوە وەلی"باوك،باپیرە،برا،برازا،واتە سەرپەرشتیاری یەکەم" دەتوانێت کچی بچوکی نابالغی بەبێ ئیزن و پرس وڕا هەروەها ئەگەر بالغیش بوو بوو بەهەمان شێوە بیدات بەشوو با پێشی ناخۆش بێت، خوێنەری بەڕێز هەموو مرۆڤێك شایانی هەڵەکردنە، هەموو کەسێکیش هەڵەی لێ دەگیرێت وقسەی بەرپەرچ دەدرێتەوە تەنها پێغەمبەری خوا نەبێت (ﷺ) چونکە خوای گەورە دەفەرموێت:

*﴿وَمَا يَنطِقُ عَنِ الْهَوَى إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَى﴾النجم٣-٤،

هەروەها پێغەمبەر(ﷺ) فەرمویەتی موجتەهید لەئیجتیهادەکەیدا ئەگەر پێکای دوو پاداشتی دەست دەکەوێت ئەگەر نەشیپێکا یەك پاداشتی دەست دەکەوێت، ئەمەش دیسان بەڵگەیە لەسەرتەشجیع وهاندانی پێغەمبەر(ﷺ) بۆدەربڕینی ڕاوبۆچوون وئیجتهادی گونجاو

www.zanayan.org

بەهەموو سەردەموشوێنێك، کەواتە دەتوانین بڵێین ئەوزانا بەڕێزانە لەو بۆچونانەدا نەیانپێکاوە و ئەم نەپێکانەش هیچ لەپلەی زانستی وخودا ناسی ئەو عالمە گەورانە کەم ناکاتەوە، ئەمە لەلایەکەوە لەلایەکی ترەوە ئەو بۆچونانە بۆ ئەمڕۆ نادروستونەگونجاوە، کەی ڕەوایە بۆچونی زانایەك کە نزیکەی هەزار ساڵ پێش ئێستا دەری بڕیوە بەسەر کچانی ئەمڕۆدا جێ بە جێ بکرێت، بۆ نمونە کچێك لە ئاستێکی هۆشیاری بەرزدایە چۆن باوکێکی نەخوێندەوار وەکو مەڕ بیدات لەبەر، کچێك بەنابەدڵ بدرێت بەشوو ئەبێت چی پەیوەندی و خۆشەویستیەك بیبەستێتەوە بەمێردەکەیەوە، چی سۆز و خۆشەویستیەکی بۆ باوکێك هەبێت کە جوانەمەرگی دەکات، چی دڵێکی بە ژیان خۆش بێت، چی ئومێدێکی بەم دین و ئاینە هەبێت کە ئەمەی بە دروست داناوە، ئیتر چۆن جەستەی خۆی ناکات بەخۆراکی ئاگر، کچێك کاتێك فام دەکات و سەیری دەوروبەری دەکات ژنی پیاوێکی زۆر بەتەمەنی کەم توانا لەڕوی جنس و کەم

ئارەزوو لەڕوی زەوق و جوانکاریەوە، ئەمیش لە جۆشی لاوی و ئارەزوودایە ئیتر چۆن پەیوەندی نادروست لەگەڵ گەنجێکی هاو تەمەنی خۆی پەیدا ناکات، چۆن خیانەت ناکات؟!بێ گومان بەتەنها ئەو نیە کە خیانەتی کردووە بەڵکو باوك وخێزان ودابو نەریتی ڕزیو و کۆمەڵگەش هاوبەش و هۆکاری ئەو خیانەتەن، بۆیە پێویستە ئەم واقیعە بگۆڕێت، زانایان و مامۆستایانی ئاینی خیتابێکی تر و گوتارێکی تر پێشکەش بکەن، ئەو گوتارە گوتاری سەدەکانی پێشووە ئێستە زروف و زەمانێکی ترە بیروبۆچون و فتوا و ئیجتیهادی تری دەوێت چونکە نەك هەر ئیجتهادی زانایانی پێشوو بگرە خودی دەقە پیرۆزەکانیش بەحوکمی ئەوەی لەسەرەتاوە لە ناو کۆمەڵگایەکدا دابەزیوە کە ژن بە حوکمی واقیعە کۆمەلاٌیەتیەکەی ژێر دەستەو چەوساوەو بەزیو بووە، بۆیە پێویستە کاتێك دەقێك لە قورئانی پیرۆز یان فەرمودەی پێغەمبەر (ﷺ) دەخوێنرێتەوەو ڕاڤەدەکرێت تێبینی ئەوە بکرێت کە مەبەست لەو ژنانەیە کە دەقەکان لەبارەیانەوە

www.zanayan.org

هاتوون نەك ژنانی ئەمڕۆ كە ئاستی ڕۆشنبیری وكەسایەتیان جیاوازە لەگەڵ ئەو سەردەمەدا بەجیاوازی شەو و ڕۆژ، مەبەستم ئەوەیە بڵێم ئیجتیهاد و هەڵهێنجانی حوكمە شەرعیەكان لە دەقە پیرۆزەكانی قورئان و سونەت دەگۆڕێن بەگۆڕانی سەردەم و شوێن و بارودۆخەكان، هەر لەبەر ئەمەیش بووە ئیجتهاد و ڕاو بۆچون و فتوای زانایانی ئیسلام لەسەردەمێكەوە بۆ سەردەمێكی تر و لەشوێنێكەوە بۆ شوینێكی تر گۆڕاون، بۆ نمونە شافیعی لە عێراق بۆچونێكی هەبووە بەڵام لە میسرلەهەندێك مەسائیلدا بۆچونی تەواو پێچەوانەیە بەبۆچونەكەی پێشووی (قدیم وجدید) هەروەها ئیمامی ئەحمەد و زانایانی تریش...

*قیوامەی پیاو لەسەر ژن

مەفهومی قیوامەش یەكێكە لەو چەمكانەی كەئەمڕۆ جێگەی مشتومڕە و فیعلەن تێنەگەیشتن لە قیوامەوچۆنێتی پەیڕەوو پیادەكردنی یەكێكە لەهۆكارەكانی دروست بوونی

توندوتیژی، قیوامە واتە سەرپەرشتی و هەستان بە كاروبارەكان، قورئان لەم بارەیەوە دەفەرمویّت : {[illegible]} كەسانی ترپێیانوایە قیوامە واتە دەسەڵاتداری و فەرمانڕەوایی پیاو بەسەر ژندا ،دەكرێ ئەم مەسەلەیەش بەهەمان میعیاری پێشوو هەڵبسەنگێنین، بێگومان ئەگەر سەیری واقیعی كۆمەڵایەتی ژنانی هەزار ساڵ پێش ئەمڕۆ بكەیت زۆر بێ دەسەڵات و لاواز و پەراوێز خراو بوون لەجیاتی میراتدا دابەش كراون جاهیل و بێ مەعریفەت بوون، بەڵام پیاوان بە بەراوردی ژنان لەهەموو ڕوویەكەوە ئاستیان بەرزتر بووە، دەسەڵاتدارتر بوون و بواریان زیاتر بۆ ڕەخساوە، بێگومان لەبارێكی وادا ژنان

www.zanayan.org

ناتوانن بە خۆیان کاروبارەکانیان ڕاپەڕێنن و پێویستیان بە سەرپەرشتی پیاوان هەیە، لەبەر ئەمە ئاساییە کە ژنانی ئەو سەردەمە بەلێدان یان دەنگ دابڕین و پشت لێهەڵکردن تەمبێ کرابن، بەڵام ئەمڕۆ ژن شان بە شانی پیاو خاوەنی مەعریفەو شەهادەی بەرز و ئاستی بەرزی ڕۆشنبیرین، ئەمڕۆ ژنان ئەگەر لەمێردەکانیان ئاستیان بەرز تر نەبێت نزم تر نیە یان زۆربەی کات یەکسانە، ئێستا لە زۆربەی بوارەکاندا ژن لە کێبەرکێدایە لەگەڵ پیاواندا، ئەو مەرجوپایەیانەی کەلەپیاوداهەبوونو قیوامەیان دابوو بەپیاو ئەمڕۆ لەچەندەها شوێندا لەژندا بوونی هەیەو لەپیاودا لاوازە یان هەر نیە .

بەشی دووەم

www.zanayan.org

کوشتنی ژن بەبیانوی شەرەف و ئابڕوو

پلەوپایەوڕێزی مرۆڤ لەشەریعەتی ئیسلامدا

سەرەتای ئەم بەشە بەباس کردن لە ڕێز و پلەوپایەی مرۆڤ دەست پێ دەکەم چونکە لەکتێب وبەرنامەی خوادا مرۆڤ سەنتەرە، واتە کاکڵەومەبەست لە دروست کرنی ژیان و نیعمەتوخۆشیەکانی ئەرز و ئاسمان هەمووی خزمەت کردنە

بەمرۆڤ، ئەگەر کەسێك بڵێت وانیە و خودا فەرمویەتی {وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ }الذاريات/٥٦، منیش دەڵێم پەرستنی بەتاك و تەنهای خودایش مەبەست لێی هەر گەورەیی مرۆڤە واتە کەس لەتۆ بەرز تر نیە ئەی مرۆڤ تەنها ئەو زاتە نەبێت کە دروستی کردویت و ئەم پلە و پایە و نازونیعمەتەی پێ بەخشیویت، واتە بەتەنها پەرستنی خودا مانای گەورەیی مرۆڤ وسوژدە نەبردنە بۆ غەیری خودای خالیقی ئەرزوئاسمانەکان، ژنیش مرۆڤەولەمەفهومی شەرعیدا کەووترا "الانسان" پیاو و ژن دەگرێتەوە، ئاشکراشە ناو زڕاندن یان زیان پێگەیاندن یان کوشتن بەبێ تاوانێکی وەها کەموستەحەق بێت بەکوشتن هیچ ڕێز و حورمەتێکی تێدا نیە بۆ مرۆڤ .

خودای پەروەردگار لە زۆر ئایاتی قورئانی پیرۆزدا ئاماژەی بەگەورەیی مرۆڤ کردووە و زۆر ڕێزی مرۆڤی گرتووە، کەرامەتو پلەو پایە یەکی بەرزی پێ بەخشیوە، لەسەر ڕوخسارو شێوەیەکی ڕێك و پێكو تایبەت دروستی کردووە ،

www.zanayan.org

عەقڵو بیرو هۆشو ئاوەزی بەرزی پێداوە، بەهۆی عەقڵەوە جیایی کردۆتەوە لەگیانلەبەرانی تر، شارەزای زانستو پێشکەوتن بووە، فێری قسەکردنو جۆرەها زمانی کردوون تاوەکو بەهۆیەوە لەیەکتر بگەنو پێکەوە بژینو سود لەیەکتر وەربگرن، توانای ڕامهێنانو بەکار هێنانی هۆکارو ئامرازەکانی زەویو ئاسمانی پێبەخشیوە، زاڵی کردووە بەسەر دەریاو وشکانیدا، لەهەموو جۆرێك خۆراكو خواردنەوەو هۆیەکانی خۆش گوزەرانی بۆ دابین کردووە، لە قورئاندا دەفەرموێت:

﴿وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُم مِّنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِّمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلاً﴾الإسراء/٧٠ . مرۆڤ نەمامی دەستنێژی خودایە، ڕیزلێگیراو و حورمەت گیراوی ئەو زاتە بەرزەیە، لێرەوە دەگەینە دەرەنجامێك كە ئەوەی ڕێزی مرۆڤ بگرێت ڕێزی خوای گەورەی گرتووە، ئەوەی ڕێزو حورمەتی مرۆڤ نەگرێت ئەوا ڕێزو حورمەتی زاتی خوای نەگرتووە .

ڕێزوبایەخی ژیانی مرۆڤ و پێویستی پاراستنی :

پەروەردگار ژیانی بەمرۆڤ بەخشیوە، ژیان خەڵاتو بەهرەیەکی خواییە، بەشێکە لەو کەرامەتو حورمەتو ڕێزەی کە بەمرۆڤ بەخشراوە، راغب اصفهانی لەمانای ووشەی "الحیاة"دا دەڵێت: ژیان واتە وەسفی ژیانی خودای پێدەکرێتو(حیاة)ێکی هەمیشەیی یەکێکە لەناوە جوانەکانی خوای مەزن، بەوپێیە ژیان ئەو چاوگەیە کە(هێزوهەستوجوڵەوگەشەوعەقڵوزانست)بەمرۆڤ دەبەخشێت، ڕێزنەگرتنی ژیانی مرۆڤ واتە ڕێزنەگرتنی خودا، گەورەترین بێڕێزی کردن بەرامبەر ئەم ڕێز لێگیراوەی خودا لەناو بردن ولێسەندنەوەی مافی ژیانە، ژیانوکەرامەت بەخششێکە خودای مەزن بەمرۆڤی بەخشیوە، هیچ کەسێك (تاکە کەس بێت یان کۆمەڵوڕێکخراوودەسەڵاتەکان) بۆیان نیە ئەو بەخششە لە ژێر هیچ ناوێکداوبەهیچ پاساوێك لە مرۆڤ وەربگرنەوە، زیاد لەوەش خودی مرۆڤ بۆی نیە ئەو ژیانە خودایە لە خۆی بسەنێتەوەوحوکمی خۆکوشتن بەسەر

www.zanayan.org

خۆیدا بدات، چونكه مرۆڤ خاوەنی ئەو ژیانە نیە باخۆیشی ڕەزامەندی لە سەر دەرچوونی هەبێت، لە فەرمودەكانی پێغەمبەردا (ﷺ) هەڕەشەی سزای سەخت كراوە لەو كەسانەی كە دەستیان دەچێتە خۆیان و خۆیان دەكوژن ، بگرە دروست نیە مرۆڤ نزای مردن بكات و مەرگی خۆی بە ئاوات بخوازێت، خودای بەدیهێنەر فەرمویەتی:

*﴿الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلاً وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ﴾الملك٢، واتە :خودای مەزن ژیان ومردنی بەدیهێناوە بۆتاقی كردنەوەی چاك وخراپی مرۆڤەكان .

كەواتە خالیقی مردن وژیان خودایە، نەك مرۆڤەكان، هەرئەویش مافی سەندنەوەی بەبڕیاروشەرعیەت پێدانی دەدات٠

نوسەروبیرمەند، هشام احمدلەبارەی پارستنی گیان وژیانەوە دەڵێت:پاراستنی گیان:بریتیە لە پاراستنی ژیانێكی سەربەرزانەی ڕێزدار، ئەمەش دەخوازێ بەهەر شێوەیەك بووە ئەو گیانە لەهەموو جۆرە دەستدرێژییەك پارێزراو بێت،

www.zanayan.org

سەرباری ئەوە پاراستنی گیان مانای پاراستنی كەرامەتی مرۆڤیش دەگەیەنێ، لێرەوە هەر كارێك ببێتە هۆی لەپلە كەمكردنەوەی كەرامەتی مرۆڤ قەدەغەیەودەبێ ڕێی لێ بگیرێت،(مجلة "قضايا دولية" العدد٣٢٦، السنة السابعة-١٩٩٦-مقال بعنوان"التصور الاسلامى لحقوق الانسان،ص٣٤-٣٥) كەواتە مافی ژیان مافێكی خوداییەو، پەروەردگاربەمرۆڤ وزیندەوەرەكانی ئەم بونەوەرەی بەخشیوە، هەرخۆشی مافی سەندنەوەی دیاری كردووە، لەبەرئەوە نابێ ئەم مافە گرنگە كە بوونی زیندەوەرانی ئەم بونەوەرەی لەسەر ڕادەوەستێ بدرێتە دەست ئارەزو وخواستی خەڵكەوەبەویستی خۆیان بڕیارلەسەر چارەنووسی مرۆڤەكان بدەن (بێگومان بەبێ جیاوازی لەنێوان موسڵمان وغەیرە موسڵمان) دا.

یەكسانی ژیانی پیاوو ژن لە ڕووی ڕێزەوە :

مەسەلەی پاراستنی مافی ژیان بۆمرۆڤ تەنها پاراستنی لە كوشتن ناگرێتەوە بەڵكو هەموو هەڕەشەیەك دەگرێتەوە

کەمەترسی دروست بکات بۆ بێوەیی جەستەو گیانی مرۆڤ وەکو: بڕینی ئەندامێکی، یان بریندارکردنی، یان ترساندنی بەئەشکەنجەدانی، یان چەوساندنەوەی...وهتد. باسی ئەم جۆرەتاوانانە لەدەقی چەندین فەرمودەدا باسیان لێوەکراوە لەکتێبەکانی(فقە)دا لەژێر ناوی (القصاص دون النفس)دا وەکو(قصاص الأطراف) و(القصاص من جراح العمد) باسی لێوە کراوە، زیاد لەوەش زانایان وورد تر چونەتە ناو پاراستنی (مافی ژیان) بۆ مرۆڤ باسی جۆرەکانی بریندار بوون وسزاکانیشیان کردووە وەکو باسی(شجاج) کە ئەو دەست درێژیانە دەگرێتەوە دەکرێنە سەر بەشی سەرەوەی جەستەی مرۆڤ وەکو سەروملودەوروبەری و بە (١٠)جۆر تاوان ناویان بردووە کەبریتین لە :

١- الخارصة: ئەو برینەیە کەپێست دەڕوشێنێ.

٢- الباضعة:ئەو برینەیە کەپێستوگۆشت دەبڕێ .

٣- الدامیة او الدامغة:ئەو برینەیە کەخوێن بەربوونی لێوە پەیدا دەبێت.

٤- المتلاحمة:برینێکی قووڵە کەبەناو گۆشتدا چوبێتە خواریێ.

٥- السمحاق:ئەو برینەیە کەدەگاتە سەر ئێسک.

٦- الموضحة:ئەو برینەیە کەئێسک دەردەخات.

٧- الهاشمة:ئەو برینەیە کە ئێسک و پروسک دەشکێنێ.

٨- المنقلة:ئەو برینەیە کەئێسک لەگۆشت جیا دەکاتەوە.

٩- المأمومة أو الآمة:ئەو برینەیە کە دەگاتە سەر پشتی سەر.

١٠- الجائفة:ئەو برینەیە کەدەگاتە ناوەوە.

بۆ هەریەکێ لەو تاوانانەش، زانایانی ئیسلام تۆڵە (قصاص)یان داناوەو بە وردی لە کتێبەکانی فیقهدا ئەم خاڵانە روونکراونەتەوە، ئەم ووردەکاریانەش هەمووی بەڵگەیە لەسەرگەورەیی تاوانی دەستدرێژی کردنە سەر هەر ئەندامێکی مرۆڤ وگرنگی پێدانی شەریعەتە بەپاراستنی بچوکترین ئەندامی مرۆڤ ، چجای تاوانی لەناو بردنی سەرتاپای مرۆڤێك، قەدروگەورەیی مرۆڤ تایبەت نیە بەوەی

www.zanayan.org

که کەسێکی پێگەیشتو وخاوەن حاڵوماڵە بەڵکو کۆرپەڵەش لەئیسلامدا مافی ژیانی هەیەو دەبێ پارێزراوبێت لەهەموو مەترسیەك، سەبارەت بەژیانی کۆرپەلە زانایان جیاوازی دەکەن لەنێوان قۆناغی پێش لەدایکبوونی و قۆناغی دووای لەدایك بوونی، دوایی لە دایك بوون (دیة) خوێنبایی تەواوی لێ دەسێنرێ، بەلاَم پێش لەدایکبون(دیة الغرة)ی لێدەسێنرێ کەلەهەموو شتێ کە هەیە گرانبەها ترینیان دەسێنرێت (خوێندنەوەیەك بۆ مافی مرۆڤ،لەدەقەئیسلامی ومرۆڤیەکاندا–بکرحمەصدیق).

لەم باسەوە دەگەینە ئەو ئەنجامەی کە کوشتنی مرۆڤ لەئاینی ئیسلامدا تاوانێکی گەورەیە، ئایات و فەرموودەی زۆر هەیە هەڕشەی توندو تیژ دەکات لەو کەسانەی کە ئەو تاوانوستەمە گەورەیە ئەنجام دەدەن، خودای مەزن لە قورئاندا دەفەرموێت:

*﴿وَمَن يَقْتُلْ مُؤْمِناً مُّتَعَمِّداً فَجَزَآؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِداً فِيهَا وَغَضِبَ اللّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَاباً عَظِيماً﴾النساء/٩٣.

واتە:– هەر کەسێك بەناڕەوا موسڵمانێك بەقەستی بکوژێت سزای ئەو بکوژە دۆزەخە، ڕق و غەزەبی بێ شوماری خوای لەسەرە، بەر لە عنەتی خوا کەوتووەو بێ بەشە لە سۆزو بەزەیی فراوانی پەروەردگارو بەهەتا هەتایی لەناو دۆزەخدا عەزابی توندو تیژی بۆ هەیە .

لە ئیسلامدا تەنها تاوانی کوفرو بێ باوەڕی سزاکەی دۆزەخە بەهەتا هەتایی، بەلاَم لێرەدا سزای کوشتنی مرۆڤیش یەکسانە بەسزای تاوانی کوفرو بێ باوەڕی، لە ئایەتێکی تردا لە قورئاندا دەفەرموێت:

*﴿مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ كَتَبْنَا عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنَّهُ مَن قَتَلَ نَفْساً بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعاً وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعاً وَلَقَدْ جَاءتْهُمْ رُسُلُنَا بِالبَيِّنَاتِ ثُمَّ إِنَّ كَثِيراً مِّنْهُم بَعْدَ ذَلِكَ فِي الأَرْضِ لَمُسْرِفُونَ﴾المائدة٣٢ .

واتە :–هەرکەسێك بەناڕەوا کەسێك بکوژێت یان ئاژاوەو کوشتارو خراپەکاری بەرپا بکات وەکو ئەوە وایە هەمو

www.zanayan.org

خەڵکی کوشتبیٚ، وە هەروەها هەر کەسێك کەسێك لەمردن ڕزگار بکات وەکو ئەوە وایە هەموو خەڵکی لەمردن ڕزگار کردبێت .

کەواتە گیانی هەموو مرۆڤەکان یەکسانن بەیەك(پیاووژن)، کوشتنی یەك گیان وەکو کوشتنی هەموو گیانەکانە، ئەمە ئەوەی لێدەخوێنرێتەوە کە کوشتنی تاکە کەسێك چ بەهاندان بێت یاخود بە ڕازی بوون بێت بەو تاوانە برەو پێدانە بە ئەدەبیاتی کوشتارو قەتل و عامی جەماعی، ڕازی نە بوون بە کوشتن و هەڵوێست گرتن بەرامبەری و هاندانی ئەدەبیاتی لێبوردەیی و چاوپۆشی لێکردن مانای ژیان دۆستی و ڕێزگرتنی ڕێز لێگیراوی خودای پەروەردگارە ، پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرموێت" هەرکەسێك بەشدار بێت و کۆمەکی بکات لەسەر کوشتنی کەسێك بەناڕەوا با بەنیو ووشەیش بێت ڕۆژی قیامەت کە دەچێت بۆ دیوانی خوای گەورە بۆ لێپرسینەوە لە ئەنجامی کارەکانی لەنێو چاوانی نوسراوە نا ئومێد بوو لە ڕەحم و بەزەیی خودا .

لەمانای نیو ووشەدا لەکتێبی " النهایة في غریب الحدیث والاثر" دا هاتووە :- وەکو ئەوەی کەسێك بڵێت (ئوق) لە وشەی(ئوقتل) دا، واتە: بەکوردی بڵێت (بك) لەوشەی "بکوژەدا"، (فیقهی ئاسان – ب ٣ ل٧٦٦–وەرگێڕانی نوری فارس حمە خان) ،

لەقورئانی پیرۆزدا خودای گەورە باس لە دوژمنە سەرسەختەکانی خۆی دەکات وئاماژە بەهەندیٚ لەڕەفتارە دزێووناشیرینەکانیان دەکات لەوانە(هلاك الحرث و النسل)واتە لەناوبردن وکوشتنی وەچە ونەوەکان، دەفەرموێت: *{وَإِذَا تَوَلَّى سَعَى فِي الأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيِهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ وَاللّهُ لاَ يُحِبُّ الفَسَادَ } البقرة/٢٠٥ .

واتە:ئەو دوژمنە سەرسەختە کەپشت هەڵدەکات،لەسەر زەویدا خراپە دەکات، سەوزی ومەزراکان تێکدەدات ونەوەو وەچەکان لەناو دەبات، خوای مەزنیش خراپەوفەسادی پیٚ خۆش نی •

ئەوەی لەڕوانگەی ئەم ئایەتە پیرۆزە وە روون دەبێتەوە کە شەریعەت کوشتنی وەچەی مرۆڤەکانی حەرامکردووە، وەك

www.zanayan.org

سك لەباربردن وشێواندنی کۆرپەلەوکوشتنی مناڵی شیرە خۆرەوهەرپرۆسەیەکی هاوشێوە کە ببێتە هۆی کوێرکردنەوەی وەچەی مرۆڤەکان ونەهێشتنی ئاسەواریان، لە ژێر ناوی هەر بەهانەیەکدا بێت٠

قورئان بەو مەبەستە بەسەرهاتی هەردوو کوڕە گەورەکەی (ادم) پێغەمبەر(علیەالسلام) دەگێڕێتەوە کە هەست بەگەورەیی تاوانی خوێنڕشتن بکەین، چونکە قورئان هەموی پەندوئامۆژگارییە وەك دەفەرموێت:

*{لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِّأُوْلِي الأَلْبَابِ مَا كَانَ حَدِيثاً يُفْتَرَى وَلَكِن تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ } يوسف١١١ .

گێڕانەوەی چیرۆك وبەسەرهاتەکانی قورئان بۆ کات بەسەربردن نیە هەمووی وانەی بەنرخ ورەحمەت و ڕێنومایيە، لە بارەی یەکەم تاوانی کوشتنی بەناهەق قورئان دەفەرموێت: *﴿وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ ابْنَيْ آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبَا قُرْبَاناً فَتُقُبِّلَ مِن أَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الآخَرِ قَالَ لَأَقْتُلَنَّكَ قَالَ إِنَّمَا

يَتَقَبَّلُ اللّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ٠لَئِن بَسَطتَ إِلَيَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَنِي مَا أَنَاْ بِبَاسِطٍ يَدِيَ إِلَيْكَ لَأَقْتُلَكَ إِنِّي أَخَافُ اللّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ ٠إِنِّي أُرِيدُ أَن تَبُوءَ بِإِثْمِي وَإِثْمِكَ فَتَكُونَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ وَذَلِكَ جَزَاء الظَّالِمِينَ ٠فَطَوَّعَتْ لَهُ نَفْسُهُ قَتْلَ أَخِيهِ فَقَتَلَهُ فَأَصْبَحَ مِنَ الْخَاسِرِينَ ٠فَبَعَثَ اللّهُ غُرَاباً يَبْحَثُ فِي الأَرْضِ لِيُرِيَهُ كَيْفَ يُوَارِي سَوْءةَ أَخِيهِ قَالَ يَا وَيْلَتَا أَعَجَزْتُ أَنْ أَكُونَ مِثْلَ هَذَا الْغُرَابِ فَأُوَارِيَ سَوْءةَ أَخِي فَأَصْبَحَ مِنَ النَّادِمِينَ ﴾المائدة،٢٧-٣١

ئەمە نمونەی ململانێیەکی ڕوونە لەنێوان دووجۆر بیرکردنەوەدا، بیرکردنەوەیەك لەخوا نزیك دەبێتەوەومەبەستی ئیسلاّح وچاکەخوازییە، بیر کردنەوەیەکیش دوور لە گیانی خواپەرستی یەومەبەستی شەڕەنگێزییە، ڕەوتی ئەم ئایەتە پیرۆزانە باس لە خراپی ولادانی (قابیل) دەکات وئاماژەی ڕەخنە ئامێز دەکات بۆ کاری تیرۆرکردنی(هابیل)ی بیٚ گوناه، لە پای ئەو کارە دزێوە ناشیرینەدایە کەخوای مەزن ڕێسای قەدەغەکردنی خوێنڕشتن لەدونیادا دادەنێت، سەربارى ئەوە پێغەمبەرى

www.zanayan.org

سەروەر(ﷺ) فەرموویەتی: {لیس من نفس تقتل ظلما،الا كان علی أبن آدم الأول كفل من دمها، لأنه كان أول من سن القتل}متفق علیه .

واتە: هەرخوێنێكی ئادەمیزاد كە لەدونیادا دەڕێژرێ پشكێكی خوێنڕێژیەكەی كوڕە پێشووەكەی ئادەمی تێدایە چونكە ئەو یەكەم كەس بوو كەكوشتنی داهێنا .

لە فەرموودیەكی تردا پێغەمبەری خوا(ﷺ) دەفەرموێت: { لەلای خودای گەورە ئەم جیهانە هەمووی لەناو بچێت نەوەكو موسڵمانێك بەناڕەوا بكوژرێت} ترمذي ونسائی گێراویانەتەوە، سەرنج لەم فەرموودە پیرۆزە بدە، كەعبەی پیرۆز ماڵی خودایەو شوێنی پیرۆزی مسڵمانانەو لە موقەدەساتی ئیسلامیە، بەلاَم ڕێزو قەدری مرۆڤ لەو ماڵە پیرۆزە موقەدەسە زیاترە لەلای خودا، پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرموێت { كوشتنی موسڵمانێك بەناهەق ناڵە بار ترە لەڕووخاندنی كەعبە لەلای خودا}.

خوێنەری بەڕێز لە گەڵما بوویت لەخوێندنەوەی ئەو ئایەتە قورئانی و فەرموودانەی پێغەمبەری ئیسلامدا(ﷺ) كە مرۆڤ لەلای خودا چەند بەڕێزوگەورەیە، ئێستا با ووردبینەوە بزانین لەم ڕووەوەهیچ جیاوازیەك لەنێوان ڕەگەزی نێرومێ داهەیە، بۆنمونە بڵێین كوشتنی پیاولە كوشتنی ژن تاوانی زیاترە یان كوشتنی ژن ئەهوەنترە، ئەوەی زیاتر دەفامرێتەوە لە بڕیارەكانی شەریعەتدا ئەوەیە كە لە ڕێزو قەدرو پلەو پایەی مرۆڤدا هیچ جیاوازیەك لەنێوان پیاو و ژندا نەكراوە، هەروەها لەباسی كوشتندا جیاوازی لەنێوان كوژراوی پیاو و ژندا نەكراوە خودای گەورە دەفەرموێت :

*﴿[illegible]﴾ [illegible]، شاهید لەم

www.zanayan.org

ئایەتە پیرۆزە ئەوەیە کە چ پیاوچ ژن پاداشتیان بەگوێرەی کردەوەکانیان دەدرێتەوە، هەر لەم بارەیەوە دەفەرموێت:

*﴿[illegible]﴾

واتە:- بەهیچ شێوەیەك ڕێگە نەدراوە بەهیچ ئیمانداریێك کەسێکی ئیماندار بکوژێت مەگەر بەهەڵەولەدەست دەرچوون "بەبێ جیاوازی نێوان ژن وپیاو"جەزاوپاداشتی کوشتن بۆهەمولا وەك یەکە، کەواتە:

* بەهیچ بیانویەك ڕێگەنەدراوە بەهیچ ئیمانداریێك ژنێکی ئیماندار بکوژێت .

* کوشتنی ژنێك لەوێران کردنی هەموو سەر زەوی تاوانەکەی گەورەترە .

*ئەوەی ژنێك بکوژێت لەڕۆژی قیامەتدا لەڕەحمەت و بەزەیی خودا بێبەشە .

* کوشتنی ژنێك لە ڕووخاندنی کەعبە نالەبارترە لەلای خوا.

لە پایانی ئەم دەرەنجامانەدا پێویستە باسێك لە کوشتن بکەین، دەتوانین بپرسین ئایا شەریعەتی ئیسلامی حوکمی کوشتنی داوە وەکو سزایەك بۆ کۆمەڵێك تاوان ؟ ئێستا دەچینە سەر ئەو مەسەلەیە :-

باسی کوشتن لە ئیسلامدا

لەقورئانی پیرۆزولەفەرموودەکانی پێغەمبەریشدا (ﷺ) باسی کوشتن و جۆرەکانی و هۆکارەکانی کراوە بەڵام ئەوەی گرنگە ئەوەیە کە ئەم کوشتنە سزایەك نیە تەنها بەرامبەر ژن ئەنجام بدرێت بەڵکو پیاو و ژن یەکسانن لەو سزایەدا، لێرەدا

www.zanayan.org

دەرفـەتو شـوێنی ئـەوەمان نیـە لـەم بارەیـەوە درێـژە بـە هێنانـەوەی ئایەتـەکانی قورئـانو فـەرموودەکان بـدەین تـەنها فەرموودەیـەکی پێغەمبـەر (ﷺ) ڕوون دەکەمـەوە لـەم بـوارەدا کەئەم فەرمودەیەیە:

{[illegible] (رضي الله عنه) [illegible] (ﷺ) : [illegible]} [illegible] .

واتـە: پێغەمبـەر(ﷺ) دەفـەرموێت: خـوێن ڕشـتنی موسـڵمان حەڵاڵ نیە بەسێ مەرج نەبێت :

١- ژن وپیاوێك لە پاش شوكردن و ژن هێنان زینا بكەن .

٢- لە تۆڵەی كوشتنی عەمدیدا .

٣- هەڵگەڕانەوە لە دین وچونە ڕیزی كافرانەوە.

خوێنـەری بـەڕێز ئـەم فەرموودەیـە بـاس لەجێبـەجێكردنی سـزایەك دەكـات، حـوكمی عوقوبـەی تاوانێكـە لەلایـەن

www.zanayan.org

دەزگایـەكی حكومیـەوە بـەگوێرەی دەسـتورو یاسا جێبـەجێ دەكرێت، نەك لەلایەن تاك یان كۆمەڵێكی نایاسایەوە، چونكە ئەنجامی ئەوە ئاشوب و پاشا گەردانیە بێ گومان ئیسلامیش لەگـەڵ فـەوزاو ڕەشـە كوژیـدا نیـە، كەواتـە كوشـتن كـارێكی نایاسـاییو ڕێگەنەدراوە تەنانـەت بـۆ حـوكمو دەسـەڵاتیش تەنها مەگەر لەبەر سێ هۆ نەبێت :-

<u>یەكـەم</u>: ئەگـەر كەسـێك كەسـێكی تـر بكوژێـت، چونكە تۆڵـەی كوشـتنی بەناحـەقو نـاڕەوا كوشـتنەوەی تاوانبـارە، ژن پیـاو بكوژێت یان پیاو ژن بكوژێت سزاكەی كوشتنەوەیە .

قورئـان دەفەرموێت: ﴿[illegible]﴾ [illegible] .

واتە: ڕێگەتان پێدراوە یان پێویست کراوە لەسەرتان کەهەر کەسێك کەسێکی کوشت لە تۆڵەی ئەو تاوانەدا بیکوژنەوە، حیکمەتیش لەم بڕیارە ئەوەیە کەدەفەرموێت:

*﴿□□□□ □□ □□□□ □□ □□□□ □□□ □□□□ □□□□□□□ □□□□□□ □□□□□﴾ .

واتە: ئەی ڕۆشنبیران و هۆشیاران لەیاسای تۆڵەسەندنەوەدا بەیەکسانی کەبریتیە لەکوشتنەوەی بکوژ لەباتی کوژراودا(ژن بێت یان پیاو)، بۆ ئێوە ژیان و زیندەگی بەنرخ هەیە، چونکە ئەم یاسایە کارێك دەکات کەس جورئەتی کوشتن نەکات، واتە مەبەست لەم حوکمە ڕێگە گرتنە لە کوشتن .

دووەم : هەڵگەڕانەوە لەدین و ڕووبەڕوو بوونەوەی کۆمەڵی موسڵمان، بەگوێرەی شەریعەتی ئیسلام کافر ناکوژرێت لەبەر ئەوەی کە کافرەو موسڵمان نیە، بەڵکو دەکوژرێت لەبەر ئەوەی هێرشت بۆ دێنێت و دەیەوێت ماڵ و سامان و خاك و دینت ببات، ئەم حوکمە بۆکافرانە، وەلەنا و موسڵمانانیش

www.zanayan.org

هەرکەس و کۆمەڵێك لەدین هەڵگەڕێنەوە وبچنە ڕیزی کافرانەوە و لەموسڵمانان جیا ببنەوە ولە سنورە مەدەنیەکانی ئیسلام دەربچن، خەڵك بکوژن و کاری تۆقاندن ئەنجام بدەن بۆ نمونە وەکو خەواریجەکان ئەوا تەمبێ دەکرێن و ئەگەر شەڕیان کرد شەڕیان لە گەڵدا دەکرێت و دەکوژرێن. باسی کوشتن لەتۆڵەی هەڵگەڕانەوە لە دین(المرتد) باسێکی دوورودرێژە و بیروبۆچوون و ڕای جیاوازی لەسەرە لەنێوان زانایانی کۆن و نوێدا، لێرەدا مەودای باسکردنی نیە جێگە مەبەستی ئێمە نیە .

سێیەم: پیاوی ژندار و ژنی شوکردوو ئەگەر زینایان کردوچوار کەس شایەتیان دا کە بەچاوی خۆیان زیناکەیان بینیوە ئەوا ئەو پیاو و ژنە لە تۆڵەدا دەکوژرێنەوە (ڕەجم دەکرێن) بەو مەرجەی کە زۆر لێکراو نەبن وە ئەهلی تەکلیف بن واتە باڵغ بن وە شێت نەبن .

پێغەمبەر (د.خ) دەفەرموێت: "[illegible]" .

واتە: تەکلیف لەسەرسیٚ جۆر کەس نیەوتاوانیان لەسەر تۆمارناکرێت، یەکەم : نوستوولەخەودا هەرچی بکات وبڵێت، دووەم: مندالٚ هەتاکو پێدەگا وبالٚغ دەبێت، سێیەم: شێت هەتاکو عەقلّی دێتەوە جێگەوچاك دەبێتەوە .

هەروەها دەفەرموێت(ﷺ): "[illegible]"

واتە :خوای گەورە گوناه و تاوانی لەسەر ئومەتم هەلّگرتووە ئەگەر بە هەلّە و نەزانین و لە بیرچون و زۆرکاریەوە بووبێت(بەزۆر کارەکەی پێکرلبێت) .

ئیبنو عباس(رضي الله عنه) دەفەرموێت: {ژنێکیان هێنایە لای ئیمام عومەر زینای کردبوو سکی پڕ بوو بەلاٌم عەقلّی تەواو نەبوو، عومەر(رضي الله عنه) موشاوەرەی کرد کە ئایا ڕەجم دەکرێت؟ ئیمام

www.zanayan.org

عەلی(رضي الله عنه) فەرمووی نەخێر سزای لەسەر نیە، چونکە پێغەمبەر(ﷺ) فەرمویەتی: قەلّەمی تاوان باری لەسەر سیٚ کەس هەلّگیراوە: شێت تاکو عەقلّی دێتەوە، مندالٚ تاکو بالٚغ دەبێت، نوستوو تاکو بەخەبەر دەبێتەوە } ئەمەش بەلّگەیەکی تر لەسەر ئەوەی کە زۆر لێکراویش هەر موکەللەف نییە:

{[illegible] (رضي الله عنه) [illegible] (ﷺ) [illegible]" [illegible] .

واتە: پێغەمبەر(ﷺ)سزای ژنێکی نەدا کە بەزۆر زینای پێکرابوو، هەروەها ئیمامی عومەر(رضي الله عنه) سزای زینای لەسەر ژنێك هەلّگرت کەسەلما بوو زینای کردووە بەهۆی ئەوەی کە زۆر تینووی بوو بوو داوای ئاوی لەپیاوێك کردبوو پیاوەکەش داوای کردبوو ئاو بە زینا ژنەکەش ڕازی بوو بوو.([illegible])، شەرعی پیرۆز ڕەچاوی ئەم بارودۆخانەی کردووە ڕێسایەکی هەیە دەفەرموێت:

(الضرورات تبیح المحضورات)، واتە: لەکاتی زۆر پێویستدا بەقەدەر پێویستیەکە ڕێگە بە کردنی قەدەغەکان دەدرێت بەپێی مەرجەکانی خۆی، ئەو ژنەش بۆ پاراستنی گیانی خۆی، بۆئەوەی لەتینوان نەخنکێت ناچار بووە لەشفرۆشی کردووە کەلەتاوانەگەورەکانە، بەڵام بۆ ئەو حاڵەتە بەداوێن پیس لەقەڵەم نادرێت، شایانی باسە هەر ژنێك ناچار کرابێت لەسەر زینا جا ناچاریەکە بەترسی کوشتن یان لێدانێکی قورس یان هەڕەشەی ناو زڕاندن و ئابڕوبردن بێت پێ ی ناگوترێت داوێن پیس، هەرکەسێك پێی بڵێت داوێن پیس سزای بوختانی بەسەردا جێ بەجێ دەکرێت ([illegible])، خوێنەری بەڕێز، ئەو فەرموودەیەی کەباس لە کوشتن دەکات لە تۆڵەی ئەو سێ تاوانەدا فەرمودەیەکی سەحیح و ڕاست و ڕەوانەو دەقێکی شەرعیەو هەروەها ئایەتی پیرۆزی قورئانیش هەیە لەسەر ئەم مەبەستە و پاڵپشتی ئەم حوکمە دەکات، لە ژیاننامەی پیرۆزی پێغەمبەردا(ﷺ) بەکردەیی

جێبەجێ کراوە و لەپاش پێغەمبەریش (ﷺ) لە سەردەمی جێنشینە ڕاشیدینەکاندا(رضي الله عنهم) پەیڕەو کراوە، بۆ نمونە:

* {[illegible]} .

واتە: عومەری کوڕی خەتاب(رضي الله عنه)دەفەرموێت: یاسای ڕەجم کردن لە سەر زینا لە قورئانی پیرۆزدا هەقە لەسەرهەرپیاو وژنێکی "ژن هاوردوو شووکردوو"بەمەرجێك بسەلمێت چ بەشاهید، یان ئاوس بوون، یان پێلێنانی خۆیان .

بەڵام لێرەدا پێویستە ڕەچاوی سێ خاڵ بکەین :-

١- شایەتی دان بەچوارکەس دەسەلمێت"لەدوایی بەدرێژی باسی دەکەین" .

٢- پێلێنان و دانپێدانان : بەمەرجەکانی خۆی واتە ئەهلی تەکلیف بێت وەکو ئەوەیباسمان کرد(منداڵونوستووشێت

www.zanayan.org

بەهەموو جۆرەكانى و زۆرلێكراوو ناچار كراونەبێت) ،
ئەوەش بزانە ئيسلام هانى داننان بە تووشبون بەتاوانى زينا
نادا و چاكتر وايە لەنێوان خۆى و خوداى عزوجل پەشيمان
بێتەوەو بيپۆشێ و داواى لێخۆشبون لەخوا بكات "دوايى
زياتر ڕوونى دەكەينەوە، هەروەها تێكڕاى زانايان يەكدەنگن
لەسەر ئەوەى كە ئەگەر كەسێكيش دانى بەتاوانى زينادا
نا،بەلاّم پەشيمان بووەوە، يەكسەرپەشيمانيەكەى وەردەگيرێت
و پرسيار و تەحقيقى ئەوى لێناكرێت كەبۆچى لەپێشدا
ئيعتيرافى كرد وپاشان ئيفادەى گۆڕى" .
٣- ئاوس بوون "الحمل":- زۆربەى زانايان بۆ سەلماندنى
تاوانى زينا ئاوسبوونى كچى شوو نەكردوو بەبەڵگە
وەرناگرن، چونكە جێگەى گومانە و سزاش بەگومان جێ بە
جێ ناكرێت، ئيمام نەوەوى لەشەرحى فەرمودەكانى
سەحيحى موسلم"باب الحدود"دەڵێت:- شافعى و حەنەفى
وجەماوەرى زۆرى زانايان دەڵێن: بونى حەمل بەتەنها نابێتە

بەڵگە بۆ جێ بەجێ كردنى سزاى زينا، چونكە ئەوە جێگەى
گومانە وئەم جۆرەكارانەش بە گومان مەيسەرنابێت .

www.zanayan.org

مەبەست و مەغزای پشت حوکمە شەرعییەکان

بەڵام لەلایەکی ترەوە ئەوەی لێرەدا زۆرپێویستە باسی بکەین ئەوەیە کە ئەم دەقە پیرۆزانە خوێندنەوەو تەفسیرو لێکدانەوەی تری جیاواز هەڵدەگرن، چونکە بۆ هەر سەردەمو بارودۆخێك بۆ هەر کۆمەڵگەو ژینگەیەك خوێندنەوەو لێکدانەوەی جیاواز هەیە بۆ دەقە پیرۆزەکان (بەتێبینی ئەوەی ئیجتهادوخوێندنەوەی نوێ بنەمای نەگۆڕی خۆی هەیەوکەسانی ئەو بوارە پێی هەڵدەستن کەئەو بنەمایانەیان تێدا ڕەچاو دەکرێت،ئێرە شوێنی شیکردنەوەی ئەو بنەمایانە نیە)، شەرت نیە خوێندنەوەیەك هەزار ساڵ پێش ئێستا کرابێت بۆ دەقێکی شەرعی ئێستاش هەر ئەو خوێندنەوەو لێکدانەوەیە کاراو کاریگەر بێت، دیارە زۆرێك لە بڕیار و ئەحکامەکانی شەریعەتی ئیسلامی مەبەست و مەقاصید لەپشتیانەوە هەیە، لێرەشدا مەبەست لە حوکمی سزای زینا هەڕەشەو ڕێگە گرتنە لە بڵاو بونەوەی ڕەوشتێکی دزێو و

ناشیرین، چونکە سەرەنجامی نالەبار وتێکچونی شیرازەی کۆمەڵگەو ژیانی ئارام و پاك و خاوێنی بەدواوەیە، بەڵام ڕەنگە ئەمرۆ میکانیزمی تر هەبێت یان بەدیلی موناسیب تر هەبێت کە لە کوشتن کاریگەر تر بێت بۆ کەم کردنەوەو نەهێشتنی ئەم تاوانە .

ڕەجم کردن

ڕاجیایی زانایان لەم بارەیەوە :-

کوشتن و ڕەجم کردن لەسەر زینا کۆمەڵێك مشتومڕی لەسەرە بەم شێوەیەی خوارەوە: -

١- ڕەجم کردن(بەرد باران کردن تاکو مردن) شێوازێکی داهێنراوی ئاینی ئیسلام نیە، بەڵکو لەپێش ئیسلامیشدا هەبووەو پەیڕەو کراوە و ڕەنگە بەهۆی یاسای حیکمەت و گونجاندن و تەدەروج وەکو خۆی مابێتەوە و گۆڕانکاری بەسەردا نەهاتبێت بۆ نمونە:

www.zanayan.org

{□□□ □□□ □□□□ ﷺ: □□□□ □□□□ □□ □□□□□□□□ □□□□: □□□□ □□□□□ □□□ □□□ □□□□□□} .

واتە: پرسیار کرا لە ئیبن عباسی ئامۆزای پێغەمبەر (ﷺ) کە ئایا ڕەجم کردن ڕفتارێکی سەردەمی نەفامیە؟ ووتی: بەڵێ ڕەجم کردن عادەت و باوێکی پێش پێغەمبەرایەتی موحەمەدە ، واتە:کلتورێکی بەجێماوی سەردەمی پێش ئیسلامە، هەروەها پاشماوەی جولەکەکانە چونکە لەتەوراتە دەستکاری کراوەکەیاندا (□□ □□□ □□□□□□□□□□□) دەڵێت"ئەگەر تۆمەتی دەستێکەڵکردنی کچێك لەگەڵ کەسێك سەلما، کچەکە لەبەر دەرگای ماڵی باوکی بەرد باران بکەن تاکو دەمرێ، بەمە شەرەفی خۆتان دەپارێزن".

٢- زانایانی فیقهی خەواریج ڕایان وایە ڕەجم لەئیسلامدا هەرنیە، چونکە ئەو گۆڕانانەی بەسەر حوکمی زینادا هاتووە لە قورئاندا نیەو ناکرێ بۆ مەسەلەیەکی ئاوا کەچەندەها ئایەتی قورئانی لەبارەوە هاتووە بە قسەی هاوەڵانی

www.zanayan.org

پێغەمبەر گۆڕانکاری لەسەر بکەین و بیچەسپێنین، وەهەروەها ڕایان وایە ئەو فەرمودانەی پێغەمبەریش(ﷺ) کەلەم بارەیەوە هاتوون لەڕێگای تاکەکەسیەوە (□□□□□□ □□□□□) هاتوون و گومان لەسەر ئەو کەسانە هەیە، چونکە پێچەوانەیە لەگەڵ قورئان بۆیە دروست نیە کاری پێ بکرێت لەبواری حد و حدود دا، وە دەڵێن ئەو ڕیوایەتانەی لەوبارەیەوە هاتوون باس لەوە دەکەن کە پێغەمبەر (ﷺ) کاتێك سزای کەسێکی دا یەکەم جار سەد شوڵی لێدا دووایش ڕەجمی کرد، کەواتە سەت شوڵەکە لەسەر زینا بووە ، ڕەجمەکەش لەسەر تاوانێکی تر بووە .

٣- زانایانی فیقهی شیعە ڕایان وایە سزای ڕەجم بێوە ژن و بێوە پیاو ناگرێتەوە، هەروەها هەندێك لە زانایانی سونەش ئەم ڕایەیان هەیە بۆ نمونە زانای ناودار عیززی کوڕی عبدالسلام دەڵێت:- (لم أقف على المفسدة المقتضية لرجم الثيب الزاني، وقد قيل فيه مالا أرتضيه)، واتە: پەیم

نەبردووە بەو زەرەرو زیانانەی لە زیناکردنی بێوە ژن و بێوە پیاو دەبێتەوە کە دەبێتە مایەی ڕەجم کردنیان ، هەندێك شت وتراوە لەو بارەیەوە (واتە فەلسەفەی ڕەجمی زانی) بەدڵم نین، نازانم ئەو خراپەکاریە چییە کە پێویستی کردووە بێوەژنی زیناکار بکوژرێ، پاساوەکانی ئەو سزا گرانەم بەدڵەوە نانوسێ.

کەواتە سزای ڕەجم بەو شێوەیەی کە هەیە خۆی بۆ خۆی جێگەی مشتومڕی نێوان ڕێڕەوی زاناموسڵمانەکانە،

بۆیە شایانی دیقەت وپێداچونەوەو بەشوێندا گەڕانە بەناو دەق وتەفسیرولێکدانەوەی زاناکاندا .

جیاوازی بیروڕای زانایان

ئایا ژن بە هیچ تاوانێك دەکوژرێت ؟؟

زانایانی سەردەمی پێشین ناکۆکن و ڕایان جیاوازە لە سەر کوشتنی ژن، پێشەوا ئەبو حەنیفە دەڵێت: ژن لەسەر گەورەترین تاوان کەپاش گەزبونەوەو هەڵگەڕانەوەیە لە دین ناکوژرێت ، هەروەها هەندێکی تریش لەزانایان بەهەمان شێوە لەگەڵ کوشتنی ژندا نەبوون لە سەر هیچ هۆیەك بەبەڵگەی ئەم فەرمودەیە :

* { عن ابن عمر(ﷺ) قال وجدت امرأة مقتولة فی بعض مغازی النبی(ﷺ) فنهی عن قتل النساء والصبیان} متفق علیه .

واتە: عبداللە کوڕی عمر(ﷺ) دەفەرمویت: لەغەزایەك لە غەزاکاندا لە خزمەتی پێغەمبەردا بووین، تەرمی ژنێك لەناو کوژراوەکاندا بوو، پێغەمبەر (ﷺ) پێی ناخۆش بوو، ئیتر قەدەغەی کردین لەکوشتنی ژن ومندالْ لە شەڕدا، لەڕیوایەتێکی تردا فەرمووی(ﷺ): ([illegible])

واتە : ژن ناکوژرێت بۆئەوە دروست نەکراوە کوشت و بڕو کوشتاربکریت، بەلاَم لەبەرامبەر ئەمەدا کۆمەڵێکی تر لە

www.zanayan.org

زانایان دەڵێن ئەم فەرمودەیە بەڵگەنیە لە سەر نەکوشتنی ژن لە تۆڵەی تاوانە گەورەکاندا و پێیان وایە لـە حوکمی شـەرعدا سـزای تـاوان بەیەکـسانی بەسـەر پیـاو و ژنـدا جێبـەجێ دەکرێت، بەهـەر حاڵ لێرەدا مەبەستمان کوشتنە بە بیانوی تاوانی زینا بەتایبـەتی کوشـتنی ژنـی شـوو کـردوو "چونکە باسی کوشتن بۆ پیـاوی ژن نـە هـاوردوو، هـەروەها ژنـی شـوو نـەکردوو لـە قورئـان و فـەرمودەدا نـەکراوە" بـەڵام پرسـیار لێـرەدا ئەوەیـە ئایـا چـۆن دەتوانرێـت بسەلمێنرێت کـە زینـا ڕووی داوە، یـان ئایـا سـەلماندنی زینـا هـەروا ئاسـانە؟ ئایـا شەرت و شروتەکانی چەسپاندنی سزای کوشتن لەسـەر زینـا بە ئاسانی بەدی دێن ؟

سەلماندنی ڕوودانی زینا مەحاڵە

" بەئاسانی ئیسپات نابێت "

ئەگـەر هـاتوو ئێمـە هـیچ خوێندنـەوەو لێکدانەوەیـەکی زاناکانمان نەبێت بۆ دەقە پیرۆزەکانی سەرچاوەی شـەریعەتی ئیسلامی و ڕێك و ڕاست دەقەکان وەربگرین وەکو چۆن ١٤٠٠ سـاڵ پـێش ئـەمڕۆ بـەموطڵـەقی هـاتوون ئـەوا هێشتا هـە ر

www.zanayan.org

ناتوانین یان ناكرێت سزای كوشتن جێبەجێ بكرێت لەبەر ئەم هۆیانە:

١- لەئیسلامدا حەد و حدود و سزای تاوانەكان پێغەمبەر(ﷺ) بڕیاری لەسەر داوە وجێ بە جێی كردووە، بەگوێرەی ئەحكامی قورئان جێبەجێ كراوە "نەك هەركەس بۆ خۆی "زۆربەی زانایان لەكتێبە شەرعیەكاندا ئەمەیان سەلماندووە :

أ / شافیعی دەڵێت: كەس بۆی نیە سزای شەرعی بەسەر كەسدا جێبەجێ بكات جگە لە پێشەوا یان ئەو كەسەی كەپێشەوا دەیكاتە وەكیلی خۆی و ئەم مافەی دەداتێ، چونكە لەسەردەمی پێعەمبەرو هەر چوار خەلیفەكەش دا بێجگە لەخۆیان یان نوێنەرەكەیان كەس ئەم كارەی نەكردووە، چونكە ئەم كارە مافێكی خواییە و پێویستی بەوردەكاری زۆر هەیە مەترسی ناعەداڵەتی وغەرەشەخصی و لایەنگیری لە جێبەجێ كردنیدا دەكرێت بۆیە بەبێ ئیزنی پێشەواو دەسەڵاتدار ناكرێت (المجموع للنووی) .

ب/ [illegible] دەڵێت: جائیز نیە بۆ كەس ئەگەر هاتوو حەقداریش بوو بۆ سەندنەوەی حەقی خۆی كەس بكوژێت یان تۆڵە لەكەس وەربگرێتەوە، بەڵكو تەنها لەڕێگەی دەسەڵاتەوە دەتوانێت ئەوە بكات چونكە خوای پەروەردگار بۆیە بڕیاری دانانی دەسەڵاتی داناوە تاكو ڕێگە نەدات كەس دەست درێژی بەرامبەر كەس بكات. ([illegible])

ج/ ئیبنو قودامەی مەقدسی دەڵێت:جگە لەپێشەوا یان جێگرەكەی بۆ كەس نیە سزای شەرعی جێبەجێ بكات چونكە مەترسی ناحەقی و كەموكورتی تێدادەكرێت(المغنی-ابن قدامە المقدسی) .

د/ "كاسانی"یەكێكە لە زانا گەورەكانی مەزهەبی حەنەفی دەڵێت: تەنها فەرمانڕەوا یان ئەو كەسانەی ئەو بە (والی)دایناون دەتوانن سزاو حەدی تاوانەكان جێبەجێ بكەن (بدائع الصنائع للكاسانی / هەر چوار خاڵەكە لە -كوشتنی ژنان-عمرعبدالعزیز) .

ئێستەش تەنها حەقی حاكمی وولاتە، یان قاضی لە دادگایەكی یاسایی، یان ئەنجومەنی یاسایی پەرلەمان بۆ یان

www.zanayan.org

هەیە ئەم بڕیارە بدەن و ئەم حوکمە جێبەجێ بکەن، نەك تاكە تاکەی خەڵك و کەسانی کەللە ڕەق و ئەقڵ نزم کەزۆر جار ئەم کارانە دەکەن، چونکە ئەمە ڕەشە کوژیەو یاساکانی ئیسلام ڕەتی کردوتەوە، هەروەها تێبینی ئەوەش بکە ئەمڕۆ هیچ موحکەمەیەکی یاسایی بڕیاری کوشتن نادات بەڵکو ناتوانێت ئەو بڕیارە بدات لەبەر هۆیەکانی تر کەباسیان دەکەم .

خوێنەری بەڕێز ئێستە بۆت ڕوون بوویەوە کەس بۆی نیە خۆی بکات بە وەکیلی دەسەڵات و بەم کارە هەستێ چونکە خوای گەورە ئەم کارەی داوەتە دەست دەسەڵات و یاسا، کەواتە هەرکەسێك بەم کارانە هەستێت سەرپێچی شەرع و یاسای کردووە و بەرپرسە لەئەنجامی کارەکەی کە هەرچیەك ڕوویدات، زۆرێك لە زانایان بەتایبەتی پێڕەوی حەنەفی دەڵێن ئەگەر کەسێك زینای کرد و ئیسپات بوو لەسەری و دەسەڵات بڕیاری دا بەسزادانی بەڵام لەلایەکی ترەوە کەسێك بەئەنقەست ئەو کەسەی کوشت ئەوا لە تۆڵەی ئەو ڕەشە کوژیەدا دەبێت بکوژرێتەوە، چونکە کارێکی کردووە شەرع و

www.zanayan.org

یاسا ڕێگەی پێنەداوەو ئەم کارەش لە عیلمە شەرعیەکاندا پێی دەوترێت ڕووبەڕووبونەوە لە گەڵ دەسەڵات ویاسا ،یان دەستدرێژی کردنە سەر دەسەڵاتی یاسایی "[illegible]"، ئەو کەسانەی ئەم کارە دەکەن بەپێی شەرع "تعزیر"تەمبێ دەکرێن، لەمڕووە زانایان دەڵێن ئەگەرپیاوێك ژنەکەی خیانەتی لێکردوبەچاوی خۆی داوێنپیسیەکەی بینی و لە هەقی ئەوەدا ژنەکەی کوشت لەتۆڵەی ئەم کارەدا بەپێ ی شەرع و یاسا لە هەقی ئەو ڕەشە کوژیەدا دەبێت بکوژرێتەوە ([illegible]) .

٢- سزاکە بۆ پیاو و ژنە بەیەکسانی خوای گەورە لە قورئاندا دەفەرموێت :

* {[illegible]} [illegible] .

* {[illegible]} . [illegible]/[illegible]

[illegible]:[illegible] هەرکەسەو بەگوێرەی کردەوەی خۆی سزا، یان پاداشت وەردەگرێت، سزا و پاداشت بە پێ ی کردەوەیە بەبێ جیاوازی لە نێوان پیاو و ژن .

لە ئەحکامەکانی شەریعەتی ئیسلامیدا عەدل و دادگەری کراوە بەبنەڕەت و کۆڵەکە بۆجێبەجێکردنی سزای تاوانەکان ، عەدالەت لەوەدا نیە ژنەکە بکوژرێت و پیاوەکە دەست خۆشی لێبکرێت و شانازی بەو کارەوە بکات و وەك بەرزەکی بانان بۆی دەرچێت، کەواتە لەبارودۆخێکی وەکو ئەمڕۆکەدا کوشتنی ژن بەتەنها، کوشتنێکی بەناهەقەو بکوژەکە شایانی سزای کوشتنەوەیە، چونکە ئەوە عەدالەت نیەو حەدو حدودی شەریعەتی ئیسلامی بە ستەم و ناڕەوایی جێبەجێ ناکرێت، لەلایەکی ترەوە لایەنی کارا لە ئەنجامدانی زینادا

زیاتر پیاوە، خاوەنی کتێبی(شرح فتح القدير) دەڵێت: "[illegible]" ([illegible]/کوشتنی ژنان_محمد گەزنەیی) واتە زینا کردەوەی پیاوە، ژن کارتێکراوەو تاوانباری یەکەم پیاوە .

٣- ئەگەرسەیرێکی ئەو حاڵەتانە بکەین کە لە سەردەمی پێغەمبەردا "ﷺ" سزاکەی تێداجێبەجێ کراوە ئەو کەسانە خۆیان بە زمانی خۆیان داوای ئەوەیان کردووە سزاکەیان لەسەر جێبەجێ بکرێت، بەمەبەستی پاك بوونەوەیان لە گوناهەکەیان، ئەمەش لەدوای خواست‌وداخوازی‌و ئیلحاح کردنێکی زۆر، بەڵام ئێستە بەپێچەوانەوە زۆرێك لە قوربانیەکان تاوان بارنینە و بەگومانێك لەناکاوداو بە بێ ئاگایی دەکوژرێن، لەکاتێکدا زانایانی ئیسلام فەرموویانە (هیچ حد و حدود و سزایەك بە گومان"شبهات"جێبەجێ ناکرێت) پێشەوا عومەر(رضي الله عنه) دەڵێت :([illegible]) ([illegible] ١٣٦٤١/کوشتنی

www.zanayan.org

ژنان-عمرعبدالعزین)، واتە:هەتا دەتوانن دەست لە جێبەجێ کردنی سزا بە شوبهە و گومان هەڵگرن ، هەروەها ووتویەتی: فەرمانڕەوا و دادوەر ئەگەر لەلێبوردن و چاوپۆشی کردندا هەڵە بکات لەوە باشترە لە سزا داندا هەڵە بکات، هەربیانویەکتان دەست کەوت بۆ جێبەجێ نەکردنی حەد و سزایەکی شەرعی بەکاریبهێنن .

ئەو گومانانەی کەسزای زینا لادەبەن

بوونی بچوك ترین گومان بەهەرشێوەیەك بێت بواری جێبەجێ کردنی سزاکە ناهێڵێت، گومان جۆری زۆرە و ئەگۆڕێت بەگۆڕانی سەردەم وجیاوازی کۆمەڵگاکان، لێرەدا بەکورتی ئاماژە بەچەند جۆرێك گومان دەکەم، لەپێشەوە باسی ئەوەم کرد کە ناچاری و زۆرکاری و ترسان بە هەموو جۆرێك گومانە، هەروەها بێئاگایی و مەست و بێهۆشی و نەزانی بەوەی کە زینا حەرامە و سزای توندی لەسەرە، جائیتر ئەو نەزانینە بەهۆی منداڵی و نەفامی یان بەهۆی

کوشتنی ژنان بەبیانوی شەرەف و ئابڕوو

دووری لەزانایانی ئاینی و موسڵمانان بێت، ئەمە هەمووی جێگەی گومانە هەروەها ئەو مارە بڕینانەی کە ڕای جیاوازی(الأختلاف) لەنێوان زانایان لەسەرە، بۆنموونە نەبونی شاهید یان ئامادەنەبونی سەرپەرشتیاری ژن، یان مارەبڕینی کاتی(زواج [illegible]) کە بە "موتعە"یان "صیغە"ناسراوە هەموو بەزینا ناناسرێن و جێگەی گومانن ([illegible])، زانای شافیعی مەزهەبی ناوداری کورد مامۆستا عبدالکریم مدرس (غەرقی ڕەحمەت بێت) دەڵێت: جوتبونی نیکاحی فاسد بەزینا دانانرێت، هەروەها بەزینا دانانرێ کە کابرایەك لەگەڵ جاریەی موڵکی خۆی جووت بێت، یاخود جاریەیەك گومانی موڵکی تێدابێت، بۆ نمونە بەکڕینێکی ناتەواو کڕیبێتی! هەروەها زینا نیە کوڕوکچی نابالغ جووت بن یان شێت یان کەسێك بەزۆر ئەو کارەی پێکردبن، هەروەها ئەگەر پیاوێك بەزۆر لەگەڵ ژنێکدا جووت بێت ئەوە پیاوەکە زینا کارە و ژنەکەش بێ گوناهە.(تەفسیری نامی-ب٥ل٣١٣)

www.zanayan.org

هەروەها بەلای ئەبوحەنیفەوە ئەگەر کەسێك ژنێکی بێ مێردی بەکرێ گرت بۆ ڕابواردن و زینای لەگەڵ کرد سزای زینایان بۆ نیە چونکە ئەوە گرێ بەستە لەسەر سودوەرگرتن، جاهەرچەند گرێ بەستەکە بەتاڵە و پوچەڵە وتاوانێکی گەورەیە، بەلاّم گرێبەست بۆخۆی جێگەی گومانە، بۆ ئاگاداریت کۆمەڵێکی تر لە زانایان لەمبارەیەوە ڕای پێچەوانەیان هەیە، ئەمە سەبارەت بەپیاوئەم گومانانە بەوردی تاووتوێ دەکرێت، بەلاّم بەکۆی زانایان بەهیچ شێوەیەك لەم حاڵەتانەدا ژن سزای زینای لەسەر نیە .(کوشتنی ژنان بەهەنجەتی شەرەف وناموس- د.محمدگەزنەیی-لاپەرە ١٥- ئەویش لە" تبين الحقائق ٣/١٨٤" .

٤- ئێستا دەچمە سەر گرنگترین خاڵی مەبەست کەئەویش مەحاڵ بوون و نەگونجانی شایەتی دانەکەیە کە ڕوداوەکەش تەنها بەمە ئیسپات دەبێت، چونکە سزاکە بەچوار شاهیدی عادل دەچەسپێت (مرۆڤی عادل لە مەفهومی شەرعیدا

کەسێکە گوناهی گەورە "کبیرە"ی نەکردبێت و گوناهی بچوکیشی زۆر کەم بێت و بەردەوام نەبێت لەسەری) لەو سەردەمەدا ئەم جۆرە مرۆڤانە هەبووە، بەلاّم لەم سەردەمەدا بە دەگمەن دەست دەکەوێت کەواتە سزاکە بەچوار شاهیدی عادل دەچەسپێت و دەبێت هەر چوار شاهیدەکە بەچاوی خۆیان ببینن شەرمگای پیاوەکە لەناو شەرمگای ژنەکەدا بێت، لەواقیعدا ئەمە یەکێکە لە موستەحیلەکان چونکە ئەم بوارە هەرگیز ناڕەخسێت، فەیلەسوفی ئیسلام ئیمام غەزالی نوسیویەتی:

{[illegible] (رضي الله عنه)[illegible]
[illegible]: [illegible]
[illegible]
[illegible]: [illegible] (رضي الله عنه): [illegible]
[illegible]
[illegible].. [illegible]

www.zanayan.org

[illegible]

[illegible] { ([illegible]) .

واتــە: لەســەردەمی خەلافــەتی پێــشەوا عومــەری کــوڕی خەتابدا شەوانە عومەر(﵁ بەخودی خۆی پاسەوانی و) چاودێری دەکرد شەوێك پیاو وژنێکی بینی زینایان دەکرد بۆ بەیانی کە ڕۆژ بووەوە وتی: بەخەڵکەکە ئێوە چی دەڵێن ئەگەر پێشەواکەتان پیاو وژنێك لەسەر فاحیشە بگرێت و سنوری خودایان لەسەر جیٚ بە جیٚ بکات؟ خەڵکەکە گوتیان: بەڵێ بۆت هەیە چونکە تۆ پێشەوای ، واتە بە حوکمی ئەوەی کە تۆ پێشەوای ماڤ ئەوەت هەیە ئەگەر ژن و پیاوێکت لە حاڵەتی زینادا بینی سزای شەرعییان بدەی ، ئەوەبوو عەلی ڕەزای خوای لێبێت فەرمووی : نەخێر بۆت نییە ئەو کارە بکەیت و ئەگەر

www.zanayan.org

شتی وا بکەیت ئەبێ سزا بدرێیت چونکە شەرع لە چوار کەس کەمتری بەشایەد بۆ بەرپاکردنی سزای زینا قبوڵ نیە، ئیمام غەزالی دەڵێت ئەمە گەورەترین بەڵگەیە لەسەرئەوەی کەپێویستە فاحیشە بشارڕێتەوەو ئاشکرا نەکرێت، چونکە خودای گەورە شایەتی لە چوار کەس کەمتر بەبوختان لەقەڵەمدەدات، ئەو چوار کەسە دەبێت بەچاوی خۆیان زیناکەیان بینیبێت وەکو–کلۆچك لە ناو کلدان– وە مەرجە هەرچواریان عادل وبیٚ گوناه یان کەم گوناه بن، ئەمەش هەرگیز وا ڕێك ناکەوێت، وەلەم کاتەدا سەرۆك یان [illegible] یان دەزگای پەیوەندیدار سور بەتەحقیق ئەمە بزانن هێشتا کەسیان بۆیان نیە هیچ بڵێن وهیچ کارێك بکەن هەتاکو شەرت و و شروتە شەرعیەکان نەهاتبنە جیٚ، ئەمەش لەبەر ئەوەیە کەخودای بەبەزەیی بەندەکانی خۆی زۆر خۆشدەوێت، نایەوێت لەسەر ئەوەی کە پەیوەندی بەخۆیەوە هەیە (حق الله) لەدونیا ئابڕویان لەکەدار بکات و سوك و سەرشۆڕیان بکات، بەپێچەوانەی

ئەمەوە خوای گەورە لەمافی خەڵکی خۆشنابێت هەتا دەدرێتەوە بەخاوەنی وەکو دەڵێن هەقی بزنی شاخ دار لەبێ شاخ وەردەگرێتەوە، بەڵام ئەوەی پەیوەندی بە مافی خۆیەوە هەیە زۆر لێبوردەو میهرەبانە، ئاشکراشە سزادان بەهۆی ئەنجامدانی تاوانی زینا مافی خودای گەورەیە ومافی کەسی تری تێدا نییە .

بەلەبەر چاو گرتنی ئەم ئیعتبارانەی پێشوو من وای بۆ دەچم سزاکە لەو سەردەمەدا کەجێ بەجێ کراوە ئەوەندەی بۆ ترساندن و دور خستنەوەی خەڵك بووە لەو تاوانە قێزەونە، ئەوەندە بۆ مەبەستی جێبەجێکردنی سزاکە نەبووە، چونکە خوای بەبەزەیی حەز بە ئازاردانی بەندەی خۆی ناکات، ئەمەش چەند ڕووداوێکە بۆ چەسپاندنی ئەم بۆچوونەم :-

*{[illegible] (ﷺ) [illegible] (ﷺ) [illegible] (ﷺ): [illegible]

[illegible]: [illegible] {[illegible] [illegible]".

واتە: پیاوێك هاتە لای پێغەمبەر (ﷺ) ووتی زینام کردووە سنوری خودام لە سەر جێ بە جێ بکە، پێغەمبەر(ﷺ) ڕوی لێوەرگێڕاو وەڵامی نەدایەوە، پیاوەکە جارێکی تر پێی وتەوە ، ئەمیش بەهەمان شێوە وەڵامی نەدایەوە پیاوەکە هەتا وەکو چوار جار پێی وتەوە لەکۆتا جاردا پێغەمبەر (ﷺ) پێی فەرموو: ئایا تۆ شێتیت ؟ پیاوەکە ووتی : نەوەڵا شێت نیم و بەڕاستمە، پێی فەرموو باشە ژنت هێناوە؟ ؟ " ئەمانە هەمووی مەجال و دەرفەتە بۆ پەشیمان بوونەوەو خۆ دەربازکردن" ووتی: بەڵێ، پێغەمبەریشﷺ فەرمانی کرد کە ڕەجمی بکەن .

شایانی باسە زانایان ڕووداوی ئەم فەرمودەیەیان کردۆتە بەڵگە لەسەر ئەوەی کە پێویستە فەرمانڕەوا یان دادوەر هانی ئەو کەسەبدات ئیعتراف لەسەر خۆی دەکات کە زینای

www.zanayan.org

کـردووە، لەسـەر پەشـیمانیو پاشـگەز بونـەوە، ئەمـەش فەرموودەیەکیتر لەم بارەیەوە :

*** {□□ □□□□□□(رضي الله عنه) □□□ □□□□ □□ □□□□ □□□ □□□□□ (ﷺ) □□□□ □□□□□□ □□ □□□□□□ □□□□ □□□□ □□□□ □□□□□□□□□□ □ □□□ □□□□ □□□ □□□□ □□ □□□□ □□□ □□ □□□□□□ □□ □□□□□□ □□□□ □□□□□ (ﷺ) □□□ □□□ □□□ □□□ □□□□ □□□□□□□□ □□□ □□□□□ □□ (ﷺ): □□□□ □□□□□□ □□□□ □□ □□□□□ □□□□□ □□□□□□□ □□ (ﷺ) □□□□ □□□□ □□□□□ □□□ □□□ □□□□□□□ □□□□ □□□□□ □□□□□□ □□□□□□ □□□ □□□□□□□ □□□ □□□ □□□ □□□ □□□ □□□ □□□□ □□□□□□ □□ (ﷺ) □□□□□ □□□□ □□□ □□□□ □□ □□□□{ □□□□ □□□□ □□□ □□□□□ □□□ □□□□ □□□□□□□"**. **واتە: کاتێک ماعز بن مالك هاتە لای پێغەمبەر (ﷺ)و ووتی: زینام کردووە، سنوری خودام لەسەر بسەپێنە و پاکم کەرەوە (واتە زینام کردووە ڕەجمم بکەن) پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی ئاگات لە خۆت بێت (بزانە چی دەڵێیت) بڕۆ تەوبە بکە و داوای لێخۆش بوون لەخوا بکە بۆ ئەوەی لێت**

www.zanayan.org

خۆش بێت (بەبێ ڕەجم کردن)، ئەویش ڕۆیشت و ماوەیەکی پێچوو، ئەنجا گەڕایەوە بەهەمان شێوەی پێشوو، بەم شێوەیە چوار جار دێتە لای پێغەمبەر (ﷺ) ئیعتیراف دەکات کە زینای کردووەو داوای ئەوە دەکات کە ڕەجم بکرێت لەچوارەم جاردا پێغەمبەر (ﷺ) تەئکیدی لێدەکاتەوەو پێی دەڵێت: لە چی پاکت کەمەوە، ئەویش دەڵێت لە زینا! من زینام کردووە، پێغەمبەر (ﷺ) پرسیار دەکات ئایا ئەمە شێت نەبووە؟ گووتیان : نەخێر، پرسیاری کرد ئەمە هۆشی لەسەر خۆیەتی، مەشروبی نەخواردووەتەوە؟ یەکێك هەستاو بۆنی دەمی کرد ووتی نەخێر سەرخۆش نیە، ئەنجا پێغەمبەر (ﷺ) پێی فەرموو: بەڕاست تۆ زینات کردووە؟ ئەویش ووتی بەڵێ، ئەوکاتە فەرمان دەکات ڕەجم بکرێت .

لە ڕیوایەتێکی تردا بەم شێوەیەیە {□□ □□□□□□ □□ (ﷺ) □□□ □□□□ □□ □□□ □□□□ □□ □□□□ : □□ □□□□ □□□ □□□□□□ □□□□□□ □□□□ □□□□ □□ } "□□□□□□□ □□□ □□□□□ □□ □□□□□" .

واته : پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: ئەوە خێر تر و باشتر بوو کە تاوانەکەت داپۆشیبایەو باست نەکردایە، یان فەرمووی بەوکەسەی کە شایەتیەکەی داوە، ئەگەر باست نەکردایەو ئەم نهێنیەت بشاردایەتەوە باشتروخێرتربوو بۆت، لە گێڕانەوەیەکی تردا ئیمام بوخاری بەم شێوەیە دەیگێڕێتەوە :

*{[illegible] (ﷺ): [illegible] (ﷺ)
[illegible] (ﷺ): "[illegible]" [illegible]:
[illegible] (ﷺ): "[illegible]"([illegible]) " [illegible] :
[illegible] : [illegible]: [illegible]: [illegible]
[illegible]: [illegible]: [illegible] } .

واتە: پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی لەوانەیە زینات نەکرد بێت ! ڕەنگە هەر تەماشات کردبێت، یان هەر ماچت کردبێت ؟! یان لەشیت گوشابێت بە خۆتەوە!؟ ووتی: نەخێر یارسول اللە هەر ئە مانە نەبوو بە تەنها، ئەمجا پێغەمبەر(ﷺ) هەر بە

ئاشکرا بەبێ پێچ و پەنا وکینایە پێی فەرموو: ئەی هەر زینات کرد ؟؟ ووتی: بەڵی بەو شێوەیە، بۆیە پێغەمبەر(ﷺ) زۆر تەئکیدی کردەوە، چونکە حەد بە کینایە (قسەی ناڕاستەوخۆ) ثابت نابێت، لەڕیوایەتی ابو داود دا پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی : لەگەڵیدا ڕاکشایت ؟ ووتی بەڵێ، فەرمووی: لەشت لەلەشی کەوت ؟ ووتی بەڵێ، فەرمووی : هەر بەدڵنیایی" زینات لە گەڵی کرد ؟ گووتی بەڵێ هەر بەتەواوی (اقتران النيرين فى مجمع النهرين) .

ئەمەش فەرمودەیەکی تر کە هەر لەم بارەوەیەوە هاتووە:

*{[illegible] (رضي الله عنه)[illegible]: [illegible]
[illegible]: [illegible]
[illegible]!
[illegible] (ﷺ): [illegible]
[illegible] (ﷺ)[illegible] (ﷺ):
[illegible]

www.zanayan.org

[illegible] : (ﷺ) [illegible] { [illegible] " .

واتە: ژنێك لە غاميدى ئەزد هاتە خزمەتى پێغەمبەر(ﷺ) ووتى يارسول الله پاكم بكەرەوە، پێغەمبەر(ﷺ) دەرى كرد، فەرمووى بڕۆ پەشيمان بەرەوەو تۆبە بكە خوا لێت خۆش دەبێت، ژنەكە ڕۆيشتو بۆ بەيانى هاتەوە، ووتى: دەتەوێت وەك چۆن جوابى ماعيزت نەدايەوە و دەرت كرد منيش وەها لێبكەيت هاتووم بۆ لات زينام كردووە وسكم ئەىَ پڕبووە، پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووى دەى بڕۆرەوە بۆ ماڵى خۆت هەتاكو زكەكەت دادەنێيت، ئينجا ژنەكە ڕۆيشتەوە، لەڕيوايەتەكەى تردا كاتێك كە منداڵەكەى بوو لەگەڵ خۆى هێنابووى هاتە خزمەت پێغەمبەر(ﷺ)، پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووى بڕۆرەوە ماڵى

www.zanayan.org

خۆت شيرى بدەرىَ تاكو لەشير دەبڕێتەوە (نزيكەى دووسالَ)، لەپاش ئەم ماوەيە منالَەكەى هێنا بوو، گەورە بوو بوو پارچەيەك نان بەدەستيەوە بوو، هاتە لاى پێغەمبەر(ﷺ) بۆ ئەوەى سزاكەى بەسەردا جێبەجىَ بكرێت، كەسێك بەلَێنى دا كەفالەتى منداڵەكە بكات وبەخێوى كات ئەنجا پێغەمبەر(ﷺ) سزاكەى لەسەر جێبەجىَ كرد .

(تێبينى : چەند ڕيوايەتێك لە بارەى ئەم ڕووداوەوە هاتوو، ئەمە پوختەى هەموويانە) .

لەگێڕانەوەيەكى تردا لە پێشدا پێغەمبەر(ﷺ) سەرپەرشتيارى ئەم ژنەى بانگ كردوو فەرمووى "احسن اليها" واتە :چاكبە لە گەلَيدا و ئازارى نەدەيت .

ئيمامى نەوەوى لە كتێبەكەيدا لە شەرحى ئەم فەرمودەيەدا دەلَێت: ئەم هەلَوێستەى پێغەمبەر(ﷺ) لەبەرامبەر ئەم ژنەدا دوو هۆى هەيە :-

يەكەم: لەترسى ئەوەى نەوەكو كەس و كارەكەى بەناوى ئەوەى كە عەيب و سەرشۆڕى بەسەردا هێناون ئەزيەت و

ئازاری بدەن ، جا ئاگاداری کردن و پێی ڕاگەیاندن کە چاك بن لە گەڵیدا .

دووەم : فەرمانی کرد کە ڕەحمی پێ بکەن و بەزەییان پێیدا بێتەوە، چونکە ژنەکە پەشیمان بووەتەوە، بۆیە پێغەمبەر(ﷺ) ئەم تەئکیدەی کردەوە، چونکە ئەم جۆرە کەسانە زۆر جار لەناو کۆمەڵگە نەفرەت دەکرێن و ئازار دەدرێن، بۆیە پێغەمبەر(ﷺ) فەرمانی کرد چاك بن لەگەڵی و بەهیچ شێوەیەك ئازاری نەدەن .(شرح صحیح المسلم ،کتاب الحدود)،

دەبینیت پێغەمبەر(ﷺ) تا چەند تەئکیدی کردووەتەوەو پێی خۆش نەبووە سزاکە جێبەجێ بکات لەسەر کەسانێك کە خۆیان بەدەمی خۆیان ئیعتراف دەکەنو بە خواستی خۆیان سزای کارە دزێوەکەی خۆیان دەوێتو دەیانەوێت ویژدانی خۆیان ئاسودە بکەن، لێرەوە ڕون دەبێتەوە سزای زینا کەجێ بە جێ کراوە ئەوەندەی پەیوەستە بە وویژدان و قیامەتی مرۆڤەوە ئەوەندە حوکمێکی پێویستی دونیایی نیە، واتە شتێکە لە نێوان پەروەردگار و بەندەکانیدا، کاتێك جێ

بە جێ کراوە کە کەسانێك هاتوون داوایان کردووە لە حوکم و یاسا کە سزای تاوانی زینا وەربگرن بۆ ئەوەی سزای قیامەتیان لە کۆڵ بێتەوە، لێرەدا مەبەستم ئەوەنیە بڵێم هەرکەس لەم دونیا سزا وەرنەگرێت ئیتر خودا لێ ی خۆش نابێت، بەپێچەوانەوە پەروەردگار دەفەرمێت :

*﴿ [illegible] ﴾[illegible]/[illegible] .

واتە: خوای گەورە دەفەرموێت: ئەی پێغەمبەری خۆشەویست لەلایەنی ئێمەوە بەو کەسانە بفەرموو کەزیادە ڕەویان لەتاوان کردووە، ستەمیان لەنەفسی خۆیان کردووە وئەوەندە گوناهیان کردووە وادەزانن خودا لێیان خۆش نابێت، پێیان بڵێ هیوا براوەمەبن لەڕەحمەتی پەروەردگار دڵنیابن خودای تعالی لەهەموو گوناهەکانتان خۆش دەبێت، چونکە خودا تاوانبەخشو میهرەبانە .

www.zanayan.org

پێشەوا غەزالی دەڵێت: [illegible]

[illegible] ..

[illegible]

[illegible] (ﷺ): " [illegible]

[illegible]

[illegible] " ([illegible]) .

واتە: خوای پەروەردگار ئەوەندە بەخشندەو تاوان داپۆشەرە تەنانەت لەئاستی ئەو کەسانەش کە لەخوا یاخی بوون و سەرپێچی فەرمانەکانی دەکەن، داوا دەکات نهێنیەکانیان ئاشکرا نەکرێن، ئەمەش ئومێدێکی گەورەیە کە لەڕۆژی دوایی لەو ڕۆژەی هەموو نهێنیەکان ئاشکرا دەبن خوای گەورە نهێنیەکانمان ئاشکرا نەکات، چونکە پێغەمبەر(ﷺ) فەرمویەتی {ئەگەرخوای گەورە گوناه وعەیبی کەسێکی لەدونیا پۆشی ئەوا خوا لەوە زۆر بەخشندە ترە کە جارێکی تر لە قیامەت ئاشکرای بکات، وەئەگەر لە دونیا

عەیب وعارەکەی ئاشکرا بوو(ئاشکرای کرد) ئەوا زۆر لەوە بەخشندە ترە کە جارێکی تر لە قیامەت ئاشکرای بکات، نەك هەر ئەمە، بەڵکو ئاینەکەمان ڕێگەی داوە مرۆڤ بەزۆر شێواز پارێزگاری لە شەرەف و ئابڕوی خۆی بکات، ڕێگەی داوە کە مرۆڤ درۆ بکات بۆ پاراستنی گیان و ماڵ و شەرەفی خۆی وهەروەها خەڵکیش، زۆرێك لە زانایان ڕێگەیان بەمە داوە، بۆنمونە:

*{ [illegible] : [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] : [illegible] ! [illegible]

[illegible] } .

واتە: مەیمون کوڕی مەهران دەڵێت: لەهەندێك شوێن پێویستە درۆ بکرێت وزۆر لەوە خێر ترە کە ڕاستیەکەی ئاشکرا بکرێت، باشە ئەگەر کەسێك پەنا بباتە بەر ماڵێك و

www.zanayan.org

خۆی بشارێتەوە، پیاوێك بە شمشێرێكەوە بەشوێنیەوە بێت بۆ ئەوەی بیكوژێت بەشوێنیدا خۆی بكات بەو ماڵەدا و بەخاوەن ماڵەكە بڵێت فلانكەست بینیوە؟ لەماڵی ئێوەدایە؟ئایا ڕاستیەكەی پێبڵێت بۆ ئەوەی بیكوژێت !؟ یان درۆ بكات بۆ ئەوەی ئەو مرۆڤە لە مردن ڕزگار بكات؟ نەخێر پێویستە بڵێت نەمبینیوەو لەماڵی ئێمە نییە، ئەمەش درۆی واجبە، ئایا ئەگەر ستەم كارێك بەر دەرگات لێبگرێت و بڵێت: ماڵت هەیە، چەندت هەیە، لە كوێدایە، تۆ چی دەكەیت ؟ لەم حاڵەتەدا دروستە درۆ بكەیت و ماڵەكەت بپارێزیت لە فەوتان و لەناوچون، هەروەها ئەگەر كەسێك پیاو بێت یان ژن زینا یان هەر گوناهێكی تری لەو جۆرانەی لێ ڕووبدا چاك نیە ئاشكرای بكات بەڵكو دروستە درۆ بكات و بڵێت ئەم فاحیشەیەم نەكردووە ..(هەمان سەرچاوەی پێشوو) .

ئەمەش فەرمودەیەكی ترە كە بە هەمان مەبەست هاتووە :-

*{ [illegible] (ﷺ) : [illegible] } [illegible] .

واتە: پێغەمبەر(ﷺ) دەفەرموێت: نزیكی ئەو گوناهە دزێووناشیرینانە مەبنەوە كەخوای گەورە قەدەغەی كردووە، جاهەركەسێك تووشی گەناهێكی لەم شێوەیە هات با بەپۆشینێك كە خوا پێی خۆشە بیپۆشێت .

كەواتە دروستە بۆ مرۆڤ ماڵ و گیانی لە دەست ستەمكاران و شەرەف و ئابڕوی لە لەكەدار بوون بپارێزێت ئەگەر بە درۆ كردنیش بووە ، ئەمەش بەڵگەیەكی ترە لەسەر ئەوەی كە پێویست ناكات یان خودای عزوجل پێویستی بەوە نیە كە خوێنی مرۆڤ برێژرێت، واجبیشی نەكردووە كە كەسێك گوناهێكی لێڕوویدا ئاشكرای بكات و شەرەف و ئابڕووی خۆی لەكەدار بكات و بەدەستی خۆی تووشی سزاو كوشتن كات، بە تاوانیشی لەقەڵەم نەداوە كە مرۆڤ درۆ بكات بۆ پاراستنی سەرو ماڵ و شەرەف و ئابڕوی .

www.zanayan.org

پێشەوا غەزالی لە شاکارەکەیدا دەڵێت: واجبە لەسەر شانی موسڵمان تاوان و عەیب و عەوراتەکانی برای موسڵمانی بپۆشێت، بەڵکو واجبە گوناهو تاوانەکانی خۆیشی کەلەبەینی خۆیوخوادا کردوونیو کەس پێی نەزانیوە بپۆشێ (□□□□□□ □□□□□ □□□– □□□□ □□□□ □□□□) .

لەمەوە دەگەینە ئەو دەرەنجامەی کە باسکردن و ئاشکرا کردنی فاحیشە خۆی بۆ خۆی فاحیشەیەکی ترە، چونکە بڵاوکردنەوەی دەنگوباسی فاحیشە لەناو بڕواداراندا کارێکی ناڕەوایە ،خوای پەروەردگار دەفەرموێت:

*﴿□□ □□□□ □□□□□ □□ □□□□ □□ □□□□□□ □□□□ □□ □□□□□ □□□□□ □□□□ □□□□ □□□□ □□ □□□□□□ □□□□□□□□□ □□□□□ □□□□□ □□□□□□ □□□ □□□□□□﴾ □□□□□/ □□ .

واتە: بەڕاستی ئەوانەی حەز دەکەن زینا و کردەوەی ناشیرین لە ناو بڕواداراندا بڵاوبێتەوە ئەوانە سزای پڕ ئێش و ئازاریان بۆ هەیە لەم دونیایەو لە دوا ڕۆژدا.

هەروەها لە بارەی پۆشینی عەیب و عاری خەڵکیەوە لە فەرمودەی پێغەمبەردا(ﷺ) هاتووە کە موسوڵمان مافی هەیە لە سەر برای موسوڵمانی، یەکێك لەو مافانەش ئەوەیە کە عەیب و عارو نەنگیەکانی یەکتری بپۆشن، تاوان و گوناهکردنیش یەکێکە لە عەیبەکانی مرۆۋ .

*{قال رسول الله (ﷺ) من ستر على مسلم ستره الله تعالى فى الدنيا والاخره }متفق عليه .

واتە: هەرکەس عەیب و عار و تاوانی موسوڵمانێك بپۆشێت خودای تعالى تاوانەکانی لە دونیا و قیامەتدا بۆدەپۆشێت ، لە فەرمودەیەکی تردا پێغەمبەر(ﷺ) فەرمویەتی :هەر کەس عەیبوعاری کەسێك بزانێت وبیپۆشێت وئاشکرای نەکات، خوای گەورە لەپاداشتی ئەم کارەدا بە بەهەشتی بەرین شادی دەکات . ئەمەش دەقی فەرمودەکەی پێغەمبەرە (ﷺ)

*{لايرى مؤمن من اخيه عورة فيسترها عليه الا دخل الجنة}،

هەروەها یەکێك لەو کارانەی کە هۆکاری ئابڕوو نەچونە لەدونیاو قیامەت و مایەی ڕزگار بونە لە ئاگری

www.zanayan.org

دۆزەخ وناڕەحەتیەکانی قیامەت، پۆشین و باسنەکردنی هەڵەو تاوانەکانی کەسانی ترە، ئیمام الصنعانی لەم بارەوە دەڵێت:* {[illegible] } (سبل السلام للصنعانی – کتاب الجامع ،باب البر و الصلة) .

www.zanayan.org

ناو زڕاندن و تۆمەتبارکردنی کەسانی دی بە زینا تاوانێکی گەورەیە

کۆمەڵگەی موسڵمانان لەسەربنەڕەتی خۆشەویستی و برایەتی و گومانی باش بەیەکتر بردن دامەزراوە ، نابێ بەبەلاش گومان لەکەس بکرێت و تەپڵی زینا و بەد ڕەوشتی بۆ لێبدرێت، هەروەها نابێت هەرکەسێك قسەیەکی کرد یەکسەر باوەڕی پێبکرێت و کارو کاردانەوە هەبێت لەبەرامبەر هەواڵی گوماناویدا، قورئانی پیرۆز لەم بارەیەوە دەفەرموێت :

*﴿ [illegible] ﴾ [illegible] .

واتـە: ئـەی ئـەو کەسـانەی کـەباوەڕتان هێنـاوە نەکـەن بـاوەڕ بەکەسـانێك بکـەن کەفاسـیقن"درۆزن و گوناهبـارن" وهـەواڵی درۆینــــەتان بــۆدەهێنن، بــەڵکو بــەدوایی ڕوونکردنـــەوەو ســەلماندنیدا بــڕۆن، نــەوەکو بەنــەزانی کەســانێك بەناهــەق تووشــی ئـازار بـن و دووا جـار لەسـەر ئـەو کـار و هەڵوێسـتە پەشیمان ببنەوە .

شایەتی دان لەسەر ژنێك کە زینای کردووەو بلاو کرنەوەی لەناو خەڵکدا کارێکی هەروا ئاسان نیە، هەڕەشەی ترسناك کراوە لەئەوانەی کە کاری وادەکەن لەفەرموودەی پێغەمبەردا (ﷺ)هاتووە کە یەکێك لە گوناهە هەرە گەورەکان ئەوەیە کە بێبەڵگەو دەلیل شتی وا بڵێیت :

*{عن ابی هریرة(رضي الله عنه)عن النبی (ﷺ) قال:اجتنبوا السبع الموبقات، فقالوا یارسول الله وما هن ؟ قال: الشرك بالله والسحر، وقتل النفس التی حرم الله الا بالحق واکل الربا، واکل مال الیتیم، والتولی یوم الزحف، وقذف المحصنات المؤمنات الغافلات}متفق علیه .

واتە: " ئەبو هورەیرە لە پێغەمبەرەوە (ﷺ) دەفەرموێ خۆتان دوور بگرن لەحەوت تاوانی کوشندە، یاران فەرموویان:ئەی پیێغەمبەری خوا ئەو حەوتە چی‌وچین ؟ فەرمووی : یەکەم شیرك‌وهاوبەش پەیدا کردن بۆ خودای تاك‌وتەنیا، دووەم: سیحروجادووبازی، سێیەم: کوشتنی کەسێك کە خوا ڕەوای لەسەری نەبیّ، چوارەم: سوود خواردن، پێنجەم : خواردنی ماڵی هەتیو، شەشەم: هەڵهاتن‌وپشت هەڵکردن لە دووشمنی دین لە ڕۆژی هێرش هێنانی دووژمندا، حەوتەم: بوختانی داوێن پیسی هەڵبەستن بۆ ئافرەتی داوێن پاکی ئیمانداری بیّ ئاگا ". لێرەوە بوختان کردن بۆ ژنی داوێن پاك لە گوناهە هەرە گەورەکانە بە(کبائر) حساب دەکرێت،

www.zanayan.org

ڕێسایەکمان هەیە دەفەرموێت " المتهم بریْ حتی یثبت أدانته " : هیچ کەسێك داوێن پیس نیە هەتاکو بەبەڵگەوچوار شایەت نەسەلمێت، بەدەر لەمە هەرچی بگووترێت بوختانە، قورئان دەفەرموێت:-

*﴿[illegible]﴾ [illegible] .

واتە: خوای گەورە دەفەرموێت: سزای ئەو تاوانە"تاوانی بوختان کردن بۆ ژنی داوێن پاك" بێ بەش بوونە لە بەزەیی خودا لە دونیا و ڕۆژی دوواییدا، لەگەڵ هەڕەشەی سزای زۆرتوندوتیژدا . جگە لەمەش لە قورئانی پیرۆزدا سزای جەستەیی و مەعنەوی کاریگەر دانراوە بۆ ئەو کەسانەی کە شتی وا دەڵێن ، دەفەرموێت :-

*﴿[illegible]﴾ [illegible] .

واتە : سزای ئەو کەسانەی کەبوختانی زینا بۆ ژنانی داوێن پاك دەکەن و چوار کەسی لەگەڵ نیە شاهیدی بۆ بدەن " گوتمان بە گوێرەی یاسای قورئان شاهیدی تاك لەسەر زینا بوختانەو سزای بوختان کردن بۆ ژنانی داوێن پاکی لەسەر جێبەجێ دەکرێت" لەتۆڵەی ئەمەدا دەبێت :-

١- هەشتا داریان لێبدرێت.

٢- هەرگیز شاهیدییان وەرناگیرێت ، واتە بەدرۆزن لەقەڵم دەدرێن هەتا هەتایە.

٣- بەفاسق و لەدین دەرچوو حساب دەکرێن .

لە ئایەتێکی تردا دەفەرموێت :-

*﴿[illegible]﴾ [illegible].

واتە: خوای گەورە دەفەرموێت : یان ئەبێت چوار شایەت بن ، چوار کەس شاهیدی بدەن کە بەچاوی خۆیان ئەو کارەیان

www.zanayan.org

بینیوه، یان بەدرۆزن لەقەڵەم دەدرێن لەلای خوای گەورە ، ئەمەش بەڵگەیە لەسەر هەستیاریی و ترسناکی شایەتی دان لەم بوارەدا کە ئەوەندە مەترسیدارە ئەگەر ئیسپات نەبێت، بەبەراورد لەگەڵ شایەتی دان لەهەر بوارێکی تر کە هیچی لەسەر نیە ئەگەر تاوانەکەش ئیسپات نەبێت، بەڵام لەبواری زینادا ئەگەر سێ کەس شایەتی بدەن کە فلان کەس زینای کردووە زیناکە ئیسپات نابێت چونکە چوار شایەتی پێویستە و هەر سێ کەسەکەش ئەو هەمو سزایانەیان بەسەردا جێبەجێ دەکرێت، بۆ نمونە سەیری ئەم بەسەرهاتە بکە :[illegible]

[illegible]

کوشتنی ژنان بەبیانوی شەرەف و ئابڕوو

[illegible]"..

([illegible])

پوختەی ماناکەی ئەوەیە کە پێشەوا عومەر(رضي الله عنه)سزای بوختانکرنی بەسەر سێ کەسدا سەپاند "چونکە چوارکەس نەبوون"، ووتبویان فلان پیاو و ژنمان بینیوە زینایان کردووە وقسەکەیان بڵاوە پێکردبوو .

خوێنەری بەڕێز تاوانی زینا و داوێن پیسی یەکێکە لەو تاوانە گەورانەی کە لەقیامەتدا سزای توندو تیژیان بۆ ئامادە کراوە، پابەند بوون بەداوێنپاکی ڕوویەکە لەڕووە جوان خاوێنەکانی ئاینی پیرۆزی ئیسلام، چونکە زیناو داوێن پیسی ئەبێتە هۆی نەهێشتنی سۆزو خۆشەویستی و تێك

www.zanayan.org

چوونی پەیوەندی کۆمەڵایەتی و تێکەڵ بوونی وەچە و نەوەی نێوان مرۆڤەکان، هەروەها مرۆڤی بێ شەرەف و بێناموس بەبێ غیرەت و بێ شەهامەت حساب دەکرێت و دین و ئیمانیشی لاوازە، بەڵام لەهەمان کاتدا پاراستنی گیان و ژیانی مرۆڤەکان و بەرگری کردن لە کوشتنی مرۆڤ بەگومان و شوبهە و بوختانی ناحەزانەوە گەورەترە ، ڕاستە زیناو بەد ڕەوشتی قێزەونە و ناپاکی و خیانەتە، هۆکاری تێکدانی شیرازەی کۆمەڵگەیە، بەڵام تاوانی کوشتن قێزەون ترەو زیاتر هۆکاری تێکدانی کۆمەڵگەیە، لەپێشەوە بۆت ڕون بویەوە کە ڕێنمایی وتەعالیمی شەریعەتی ئیسلامی لەگەڵ ڕەشە کوژی و کاری ناقانونی و پێشێل کردنی یاسادا نیە، ئەم ڕووداوە و ئەم فەرمایشتەی پێغەمبەر (ﷺ) زیاتر ئەم ڕایە دەسەلمێنێت :-

*{ [illegible] (ﷺ) [illegible]
[illegible]

[illegible] } .

واتە: ئیبنو عەباس دەفەرموێت: پیاوێك هاتە لای پێغەمبەر (ﷺ) گوتی ژنەکەم دەستی کەس ناگێڕێتەوە (داوێن پیس وبێ ڕەوشتە-والله اعلم)، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: ئەگەر دەزانی وایە دەتوانی لەگەڵیدا نەژیت و تەڵاقی بدە، پیاوەکە گوتی دەترسم دووایی پەشیمان ببمەوەو دڵم بۆی بچێت، پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: دەی مادام وایەژیانی لەگەڵدا بگوزەرێنە، (ڕەنگە مەبەستی ئەوەبێت بەڵکو پەشیمان بێتەوەووازبێنێت) . خوێنەری بەڕێز بەتێبینی ئەوەی لێکدانەوەی تر هەیە بۆ ئەم فەرمودەیە بەڵام چ لەڕووی زمانەوانی عەرەبی و شوێن کات وهۆکاری فەرمایشتەکەوە

www.zanayan.org

ئەم لێكدانەوەیە نزیكە لە ڕاستییەوە، (بۆچونی من لە بارەی ئـەم فەرمودەیـەوە ئەگـەر هـەر ئـەوە مەبەسـت بێـت، ئـەوەی لێدەخوێنرێتـەوە كـە ئـەو پیـاوە پیـاوێكی نامـەرد و نـەفس نزمـە، چـونكە ڕازییـە بـە گـوزەران لەگـەڵ ژنێكـدا كـە خۆشیناوێت و خیانەتی لێدەكات، ئیتر خۆی ئەمەی قەبوڵە پێغەمبەر(ﷺ) بڵێت چی!!ئومێد دەخوازێت سا بەڵكو ئەوژنە تۆبـە بكات ولـەخوا بترسێت وهاوسـەرەكەی خـۆی خۆشـبوێت وخیانەتی لێ نـەكات)، لـەبارەی چـۆنێتی مامەڵەكردن لەم جۆرە كێشانەدا ئیمامی نەوەوی دەفەرمویێت: ئەگەر یـەكێك زانـی ژنەكـەی زینـای كـردووە (بە دڵنیـایی بە چـاوی خـۆی بینیبـووی)، دروسـتە بـۆی تاوانبـاری بكـات بەدامەنپیسی(بەیاسای لیعان) ولێی جیا بێتـەوە، جائەگەر ژنەكە سكی پڕ نەبوو لەو زینایە، واجب نیە تاوانباری بكات، بـەڵكو دەتوانێـت داییۆشـێ و تـەڵاقی بـدات، ئـەوە خێـر تـرو باشترە لە لیعان و ئابڕوو بردن، بەڵام ئەگەر حەملی لێ پەیدا بوو پێویستە لیعانی بكات (پاش كـەمێكی تر باسـی لیعـان

دەكەین)، لێی جیابێتەوە بۆ ئەوەی مناڵەكە كەهینی ئەم نیە نەسەبی لەسەر ئەم لابچێت ([illegible]/كوشتنی ژنـــــــان-محمــــــــــد گەزنـــــــــــەیی).

لـە كۆتـایی ئـەم فەرمودەیـەدا و لێـرەدا هەقـە بپرسـین لـە ئیـسلامدا سـزای كوشـتن لەسـەر شـەرەف كـوانێ ؟! بۆچـی پێغەمبـەری خوا (ﷺ) نافـەرموێت : ئەو ژنـە كێیـە، لەكوێیـە، بۆم بهێنن باسزای داوێن پیسی لەسەر جێبەجێ بكەم، یان بۆچی بەپیاوەكە ناڵێت بڕۆ بیكوژە، یان بۆچی كەس و كاری ژنەكـە ڕاناسـپێرێت كـە لوت وگـوێی بـبڕن یـان بیكـوژن وبیشارنەوە .

بۆچی شایەتی كەمتر لە چواركەس وەرناگیرێت ؟

www.zanayan.org

وەك لە پێشەوە باسمان کرد بۆ سەلماندنی ڕاستی ڕوودانی زینا باوەڕ بە قسەی کەمتر لە چوار شایەت ناکرێت ، چونکە خوای پەروەردگار دەفەرموێت :

* {وَاللاَّتِي يَأْتِينَ الْفَاحِشَةَ مِن نِّسَآئِكُمْ فَاسْتَشْهِدُواْ عَلَيْهِنَّ أَرْبَعةً مِّنكُمْ فَإِن شَهِدُواْ فَأَمْسِكُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ حَتَّىَ يَتَوَفَّاهُنَّ الْمَوْتُ أَوْ يَجْعَلَ اللّهُ لَهُنَّ سَبِيلاً } النساء/١٥ .

واتە :– ئەو ژنانەی کە فاحیشەو داوێن پیسی دەکەن بەچوار شایەت دەچەسپێت کە داوێن پیسن، بە بوونی ئەو چوارشایەتە کە بەدڵنیایی و بەچاوی خۆیان زیناکەیان بینیبێت ئەنجا سزا دەدرێن .

هەروەها خوای گەورە لە قورئاندا دەفەرموێت:–

* ﴿[illegible]

[illegible]

[illegible]﴾ [illegible] .

زانایانی تەفسیر لەأ سباب نزول واتە هۆی دابەزینی ئەم ئایەتە پیرۆزەدا دەفەرمون، پێش ئەوەی خوای گەورە ئایاتی شایەت کاری دابەزێنێت وا باو بوو لەناو عەربەکاندا کە پیاوێك حەزی لە ژنێك بکردایەو پارەیەکی وەهاشی نەبوایە کەژنێکی تر بهێنێت ونەفەقەیان بکێشێت ئەوا یان بەزۆر و نارەوا ئەو پارەو مارەییەی کەدابووی بە ژنە یەکەمینەکەی لێی دەسەندەوە و ژنەکەی تری پێدەهێنا، یان بۆ ئەوەی بەبێ بەرامبەر دەستی لێ بێتەوە بوختانی زینای بۆ ژنەکەی دەکردو تەلاقی دەدا، خودای عزوجل بۆ پاراستنی مافی ژنان حوکمی چوار شاهیدی دامەزراندو کار گەیشتە ئەوەی باوەڕ بەتەنها شایەتێك نەکرێت ئەگەر هاتوو هاوسەری ژنەکەیش بێت و کارەکەشی بە چاوی خۆی بینیبێت، وەکو ئەم فەرمودانەی خوارەوە :–

*{[illegible] (ﷺ): [illegible]

[illegible] (ﷺ) [illegible]

www.zanayan.org

[illegible] (ﷺ): [illegible] { ([illegible] [illegible]) . واتە: ئەو هاوە ڵە بەڕێزە پرسیاری کرد لە پێغەمبەر(ﷺ) ئایا پیاوێکم لەگەڵ ژنەکەم بینی لە داوێن پیسی، ناتوانم هیچ بکەم لەبەر ئەوەی چوار شاهید نیە ؟ پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی : بەڵێ .

لە فەرمودەیەکی تردا هاتووە : { [illegible] (ﷺ): [illegible] (ﷺ) [illegible]}" [illegible] .

واتە: پیاوێك، هاوڕێیەکی پێغەمبەر(ﷺ) ڕادەسپێرێت، پێی دەڵێت: ئەی عاسم پێم بڵێ ئەگەر پیاوێ پیاوێکی بێگانەی لەگەڵ ژنەکەیدا بینی ئەگەر بیکوژێت ئێوەش دەیکوژنەوە، ئەگەر نا ئەی چی بکات، ئەم پرسیارەم لە پێغەمبەر(ﷺ) بۆ

کوشتنی ژنان بەبیانوی شەرەف و ئابڕوو

بکە، ئەویش پرسیاری کرد، پێغەمبەر (ﷺ) پێی خۆش نەبوو فەرمووی هەر دەبێت چوار شاهید بهێنێت .

ئاینی ئیسلام بۆ تەنها حاڵەتێك یان بۆ سەردەم و زەمەنێکی دیاری کراو نەهاتووە، بەڵکو فراوان و گشتگیرە، هەموو لایەکانی کێشەکەی ڕەچاو کردووە، ڕەنگە پیاوێك ڕقی بێت لەژنەکەی و نەتوانێت بەئاسانی تەڵاقی بدات، یان ڕقی لە برا وکەسوکاری ژنەکەی هەڵگرتبێت و لەڕقی ئەواندا ژنەکەی دەربکات، یان تووشی نەخۆشی دەرونی و عەقڵی ودڵپیسی بوو بێت، دەی باشە خۆ ناکرێت باوەڕ بەم جۆرە کەسانە بکرێت، کەوایە پێویستە سنورێك، قەیدوقیودێك هەبێت هەتاکو مافی هیچ لایەك ژێر پێ نەکرێت.

www.zanayan.org

* یاسای مولاعەنە"شەڕە نەفرین" چارەسەری ئەم کێشەیە دەکات

لە کاتێکدا ژنەکە داوێن پیسی دەکات و پیاوەکەش ڕوداوەکە بەچاوی خۆی دەبینێت، ناشتوانێت کەس بکوژێت چونکە لە ئیسلامدا ڕێگەی پێنەدراوە، ئەدی چی بکات، ئەگەر دەشچێتە لای پێغەمبەر(ﷺ) دەبێت چوار شاهیدی هەبێت وەکو باسمان کرد، ئەگەر نا ئەوا خراپی بەسەر دێت، هەشتا داری لێ دەدرێت و بە بوختان چی و درۆزن ولەدین دەرچوو لە قەڵەم دەدرێت، بۆ چارەسەری ئەم کێشەیە و بۆ دەرباز بوون لەم بارودۆخە دەرونیە، شەریعەتی ئیسلامی یاسای مولاعەنەی داناوە کە بەم شێوەیە قورئانی پیرۆز بڕیاری لەسەر دەدات و دەفەرموێت:-

*﴿[illegible]﴾ [illegible] ([illegible])

واتە: خوای گەورە دەفەرموێت: ئەو کەسانەی ژنەکانیان بە زینا تۆمەتبار دەکەن و چوار شایەتیان نیە دەبێت هەریەکەیان چوارجار بە خوای گەورە سوێند بخۆن کە ئەوەی دەیڵێن ڕاست دەکەن، لە پێنجەم جاریشدا سوێند بخوات بڵێت نەفرەتی خوا لەسەرم ئەگەر درۆبکەم، بەم شێوەیە پیاوەکە سزای بوختان کردنی لەکۆڵ دەکەوێت، هەروەها ژنەکەش ئەگەر هاتوو چوارجار سوێندی خوارد کە مێردەکەی درۆ دەکات لە پێنجەم جاریشدا سوێند بخوات و بڵێت نەفرەتی خوا لە سەرم ئەگەر مێردەکەم ڕاست بکات و

www.zanayan.org

له ڕاستگۆیان بێت،(بەم شێوەیە ژنەکە سزای زینای لەکۆڵ دەکەوێت) لەپاش ئەمە پێغەمبەر (ﷺ) دەیفەرموو خودا دەزانێ کە یەکێکتان درۆ ئەکات، ئایا یەکێکتان تەوبە دەکات ؟لە پاشان دەیفەرموو دڵنیام یەکێکتان درۆ دەکات بەڵام بڕۆن حسابتان لە سەر خودا، پاش ئەمە بە یەکجاری لە یەکی جودا دەکردنەوە.

زایانانی تەفسیر هۆی دابەزینی ئەم ئایەتە پیرۆزانە کە یاسای(مولاعەنە) ی تێدایە دەگێڕنەوە بۆ ڕووداوێک کە ڕیوایەتەکەی بەم شێوەیەیە:-

*{ [illegible] (ﷺ): [illegible] (ﷺ) : [illegible] (ﷺ): [illegible]

[illegible] ﴿ [illegible] ﴾.... [illegible] ﴿ [illegible] ﴾ .... [illegible] (ﷺ) [illegible] (ﷺ): [illegible] (رضي الله عنه): [illegible] (ﷺ): [illegible] (ﷺ) : [illegible] }" [illegible] " .

واتە : هیلالی کوڕی ئومەیە هاتە خزمەتی حەزرەتی پێغەمبەر (ﷺ) گوتی: شەریك کوڕی سەمحائی یەهودیم گرتووە بە سەر ژنەکەمەوە، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی شتی وا

www.zanayan.org

بە قسەی ڕووت بە بێ بەڵگە سەرناگرێ، یا بەڵگەو شایەت دەهێنیت، یان داری حەدی بوختانت لە پشت دەدرێ، گوتی: ئەی پێغەمبەری خوا ئەمە چۆن حاڵێکە کاتێ پیاوێ بەسەر ژنی خۆمانەوە بگرین بڕۆین بە شوێن بەڵگەو شایەتدا بگەڕێین، پێغەمبەرﷺ فەرمووی هەر ئەوەیە یاخود بەڵگە پەیدا دەکەیت یا خۆت ئامادە دەکەیت بۆ سزای داری حەد لەسەر بوختان کردن بۆ ژنی داوێن پاك، هیلالیش گوتی : بەو خودایە کە ئەم ئاینە ڕاست و دروستەی بە تۆ دا ناردووە بۆ ئێمە قسەکەم ڕاستە، کەوابوو لێم ڕوونە کە خوای تعالی لەم بارەیەوە وەحیت بۆ دەنێرێت و پشتی من ڕزگار دەکات لە داری حەدد، چونکە خوا لەگەڵ حەقە .

ئیتر حەزرەتی جوبرائیل ئەم ئایاتانەی بۆ حەزرەتی پێغەمبەر هێنا کە ئادابی مولاعەنە، واتە شەڕە نەفرین کردنی تێدایە ئەمەش بە مەبەستی پاراستنی ژیان و کەرامەت و حورمەتی مرۆڤە، وەك لە ڕووداوەکەدا دەردەکەوێت زۆرێك لە بەڵگەکان سەلماندوویانە کە ژنەکە زینای کردوە و بۆ پێغەمبەریش(ﷺ)

بە حوکمی وەحی وموعجیزەی پێغەمبەرایەتی شتەکە ئاشکرابووە، بەڵام هێشتا سزاکە هەرجێ بەجێ نەکراوە، چونکە وەکو باسم کرد مەبەست لە سزاکە تەنها ترساندنە و جێ بە جێش ناکرێت تەنها بە گوێرەی یاساو شەرت و شروتەکانی خۆی نەبێت، ئەوەتە پیاوەکە دەڵێت ئەی پێغەمبەری خودا فلأنم گرتووە بەسەر ژنەکەمەوە، بەلاّم ژنەکە حاشا دەکات ودەڵێت شتی وەها نیە، لە پاشان ژنەکە منداڵی دەبێت پێغەمبەر (ﷺ)دەفەرموێت: ئەگەر منداڵەکە ئاواو ئاوا بێت ئەوا پیاوەکە ڕاست دەکات و ژنەکە درۆ دەکات، بەلاّم ئەگەر وانەبوو کەواتە ژنەکە ڕاست دەکات و پیاوەکە بوختانی بۆ کردووە، پاشان کە منداڵەکە بوو دیار بوو کە توخمی زۆڵە، عەرزی پێغەمبەریان کرد فەرمووی(ﷺ): ناتوانم هیچ بکەم چونکە لەم بارەوە بڕیاری خودا لەپێشترە، (بڕیاری خودا عزوجل ئەوەیە کە کەس بۆی نیە تۆمەتی زینا بداتە پاڵ ئەو ژنە، چونکە مەرجەکان بەجێ نەهاتوون)، لە گێڕانەوەیەکی تردا پیاوێك پرسیاری لە ئیبن عباس(رضي الله عنه) کرد

www.zanayan.org

ئایا ئەم ژنە ئەو ژنەیە کە پێغەمبەر(ﷺ) دەرهەقی فەرمویەتی "ئەگەر کەسێکم بێ بەینە و شاهید ڕەجم بکردایە ئەو ژنەم ڕەجم دەکرد"، ئیبنو عباس فەرمووی: سەبارەت بە هەموو ژنێکە کە فیعلی فاحیشەو زینا کەی ئاشکرا بێت، بەڵام لە بەر نەبوونی شاهید بە پێی مەرجەکانی نەتوانرێت ڕەجم بکرێت .

کەواتە ئەو کوشتارو ڕەشە کوژییەی کە بەرامبەر ژنان دەکرێت یان ئەو فشارو سزا دەروونیانەی کە وا دەکات ژنان خۆیان بسووتێنن، بە گوێرەی تەعالیم وڕێنمایی ئایەتەکانی قورئانی پیرۆزو فەرموودەکانی پێغەمبەر (ﷺ)، کار گەلێکی نابەجێ و نا ڕەوان و بەتاوانی گەورە لە قەڵەم دەدرێن، خوێنەری بەڕێز هەرئەمەش بوو کە هانی دام ئەم چەند لاپەڕەیە بنووسم، کە ئەرکێکی ئاینی وئەخلاقی ونەتەوەیی یە هەموو تاکو چین و توێژەکانی کۆمەڵگەکەمان لە ئاستی ئەم تاوانانە بێ دەنگ نەبن .

لەکۆتایدا دەڵێم ، خوایە گیان بەشاهید بە ئەوا من ڕوونم کردەوە کە پەیامە جوانەکەت، قورئانی پیرۆزوفەرمایشتەکانی پێغەمبەرە خۆشەویستەکەت (ﷺ) هیچ کاتێك هاندەر نین و لە پشت ئەم ستەمو ناعەداڵەتیانەوە نین، لە سەر قسەیەك یان موبایل و تیلیفۆنێك یان سوار بوونی سەیارەیەك یان دانیشتن لە ژووری فەرمانگەیەك یان سەردانی ماڵی هاوڕێیەك ژنی بێتاوان دەکوژرێت، خوایە گیان لەگوناهی ئەو خوانەناسانە هاوبەش نەبین، لە قەبروقیامەت لەگەڵ بکوژوخراپەکاران حەشرمان نەکەیت، لەسایەوسێبەری نیعمەتی ئیمان و ئیسلامی ڕاستەقینە بمانحەسێنیتەوە ، آمین .

www.zanayan.org

کۆتایی مەبەست

خوێنەری بەڕێز گومانی تێدا نیە کەداوێن پاکی یەکێکە لە سیما جوان و خاوێنەکانی میللەتەکەمان، من دڵنیام هەموو تاکێکی ئەم کوردە، بە پیاو و ژنەوە لەمپەری چەپڕەو و کۆمۆنیست و سۆشیالیستەوە هەتا ئەو پەری دیمکرات و ناسیونالیست و ئاین پەروەر، ئەم ڕەوشتە قێزەونەمان ب ەلاوە زۆر ناشیرینە، حەزناکەین و پێمان خۆش نیە کە داوێن پیسی و لەش فرۆشی بلاوبێتەوەو پەرەسێنێت لەناو گەل ومیللەتەکەماندا "مەگەر بە دەگمەن"، بەڵگە نەویستیشە هەرکۆمەڵگەیەک داوێن پیسی تێیدا بلاوبویەوە ئەوا پەرتەوازە دەبن و چەندەها نەخۆشی جەستەیی و دەرونی لێیان پەیدا دەبێت، جالێرەوە داواکارم لە ماموستایانی بەڕێز، زانایانی ئاینی هەروەها خەمخۆرانی گەلەکەم، نەڵێن

www.zanayan.org

ئەم مەلایە لەم نوسینەدا دەرگای بەڕووی فەساددا کردۆتەوە ، بەپێچەوانەوە ئەم نوسینەی بەردەستت لەکاتێکدا نوسراوە کە ستەمێکی زۆر لەتوێژێکی گەورەی میللەتەکەمان دەکرێت (ساڵی ٢٠٠٥ نوسراوە–بەداخەوە تاکو ئەمڕۆش هەروەکوخۆیەتی) بەچاوی خۆم دەبینم بەگوێیەکانم دەبیستم ڕۆژانە، بەبێ تاوان، لەسەر هیچ!! لەسەرهەڵەیەکی سادە و ئاسایی، لەسەر شتێکی بچوك، ژن دەکوژرێت، دەخنکێنرێت و دەخرێتە ناو زێراب و بیرە کۆنەکان {[illegible]} ، ٩ ناو و شۆرەتتیان دەزڕێنرێت، ئابڕویان دەبرێت وبێ ڕێز دەکرێن، هەڕەشەیان لێدەکرێت و ناچار دەکرێن خۆیان بکوژن و ئاگر لەخۆیان بەر بدەن، منیش ناتوانم بێدەنگ بم و هەلوێستم نەبێت و شتێك نەنوسم، کەواتە ئەم نوسینەی من لەبارودۆخ و سەردەمێکی تایبەتدا نوسراوە، دەرمانە بۆ نەخۆشیەك کەپەرەی سەندووە ، نەك خۆراکێك بۆ هەموو کات وسەردە مێك .

والله من وراو القصد .

سەرچاوەکان

بۆ نووسینی ئەم بابەتە کەم و زۆر سود لەم سەرچاوانە وەرگیراوە:-

لەپاش قورئانی پیرۆز..

١[illegible]
[illegible] .
[illegible]
[illegible] .
[illegible]
[illegible] .
[illegible]
[illegible]
[illegible] .
[illegible]

www.zanayan.org

[illegible]

(هەروەها وەرگێرراوە کوردییەکەی بەپێنوسی مامۆستانوری فارس حەمەخان) .

[illegible]

(هەروەها وەرگێڕراوە کوردییەکەی کتێبەکە–نوری فارس حەمەخان) .

[illegible]

www.zanayan.org

[illegible]

[illegible] : [illegible]

[illegible] ١٤٠٣هـ [illegible]

[illegible] .

[illegible] .

[illegible] ١٨

[illegible] .

[illegible] / [illegible] .

[illegible] .

٢١- تەفسیری(قورئانی پیرۆز،وەرگێڕاوی مامۆستا هەژار- چاپخانەی بزرگ قران کریم) ، هەروەهاتەفسیری نامی بۆ قورئانی پیرۆز،مەلا عبدالکریمی مدرس، بغداد -١٩٨٣ .

٢٢-اقتران النيرين فى مجمع البحرين،دانراوی مامۆستا مەلا ڕەشیدبەگی بابان، بغداد-١٩٩٠.

٢٣- فیقهی ئاسان ، احمد عیسا عاشور-وەرگێڕانی نوری فارس حمه خان-١٩٩٦.

٢٤-چۆن مامەڵە لەگەڵ سونەتی پێغەمبەردا بکەین/د.یوصف [illegible]،وەرگێڕانی حمه کریم عبدالله .

٢٥- خوێندنەوەیەك بۆ مافی مرۆڤ ، لەدەقە ئیسلامی ومرۆڤیەکاندا/مافپەروەر بکر حمه صدیق-٢٠٠٢ .

[illegible] (دەسنوسێکی نووسەری ئەم چەند لاپەڕەیە هێشتا چاپم نەکردووە) .

www.zanayan.org

پێڕست

بابەت	لاپەڕە
پێشەکی	٣
بەشی یەکەم / لەدەروازەوە	١١
چەند ووشەیەك لە وەصفی ژندا	١٤
چەند مافێك لە مافەکانی ژنان–مافی ئافرەت لە داکۆکی کردن لەمافەکانی خۆی	٢٠
مافی دەرچون وبەشداری کردن	٢٥
حەج پایەیەکی تر لە پایەکانی ئیسلام	٢٩
لە سەردەمی پێغەمبەردا(ﷺ) ژنان لەگەڵ پیاواندا بەشداری شەڕیان کردووە	٣٣
فێربوونی زانیاری پێویستە لەسەر شانی موسڵمان	٣٨

مافەکانی ژن لەبواری هاوسەرگیریدا–ئایا کچ دەتوانێت بڕیارو داخوازی باوکی یان سەرپەرشتیارەکەی لە بەشوودانیدا هەڵبوەشێنێتەوە ؟ ٤١

بابەت	لاپەڕە
قیوامەی پیاو لەسەر ژن	٤٨
بەشی دووەم/کوشتنی ژن بەبیانوی شەرەفوئابڕوو	٥١
کوشتن لە ئیسلامدا	٦٩
مەبەستومەغزای پشت حوکمە شەرعیەکان	٧٩
ڕەجم کردن	٨٠
جیاوازی بیروڕای زانایان –ئایا ژن لە سەرهیچ تاوانێك دەکوژرێت ؟	٨٣
سەلماندنی ڕوودانی زینا مەحاڵە	٨٦
ئەوگومانانەی کە سزای زینا لا دەبەن	٩٢
ناوزڕاندنوتۆمەتبارکردنی کەسانی دی بە زینا تاوانێکی گەورەیە	١١٥
بۆچی باوەڕ بە قسەی شایەتێك ناکرێت	١٢٥

www.zanayan.org

کوشتنی ژنان بەبیانوی شەرەف و ئابڕوو

یاسای مولاعەنە(شەڕەنەفرین) چارەسەری ئەم کێشەیە ١٢٩
کۆتایی مەبەست ١٣٧
سەرچاوەکان ١٤٠

www.zanayan.org